

Міністерство освіти і науки України
Бердянський державний педагогічний університет
кафедра соціальної роботи та інклюзивної освіти

Допущено до захисту
Завідувачка кафедри
 Катерина ПЕТРОВСЬКА
«22» травня 2026

**МЕТОДИ ТА ФОРМИ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ
ПРОФІЛАКТИКИ ДЕЗАДАПТАЦІЇ УЧНІВ**

Кваліфікаційна робота бакалавра

Виконавець: здобувачка першого
рівня вищої освіти, групи 405СР-з
Галузь знань 23 Соціальна робота
Спеціальність 231 Соціальна робота
Освітньо-професійна програма:
Соціальна робота та соціальна
педагогіка
Альона ВАЛЯВСЬКА

Науковий керівник:
ас. Наталія БОРИСЕНКО

Рецензент:
к. пед. н., доц. Наталія ЗАХАРОВА

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ПРОБЛЕМИ ДЕЗАДАПТАЦІЇ УЧНІВ У СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНІЙ НАУЦІ.....	5
1.1. Поняття соціальної дезадаптації учнів: сутність, ознаки та види	5
1.2. Причини та прояви виникнення дезадаптації в учнівському середовищі	10
1.3. Соціально-педагогічна профілактика дезадаптації: зміст та особливості	15
Висновки до першого розділу	21
РОЗДІЛ 2. ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРОФІЛАКТИКИ ДЕЗАДАПТАЦІЇ УЧНІВ.....	23
2.1 Діагностика рівня дезадаптації учнів	23
2.2 Розробка програми соціально-педагогічної профілактики дезадаптації учнів	30
Висновки до другого розділу.....	39
ВИСНОВКИ	41
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	43
ДЕКЛАРАЦІЯ ВИКОРИСТАННЯ ГШІ	47
ДОДАТКИ	48

ВСТУП

Сучасні соціально-економічні та культурні трансформації українського суспільства суттєво впливають на процес соціалізації дітей і підлітків. Зміни умов навчання, інтенсивне інформаційне навантаження, зростання рівня соціальної напруги, порушення стабільності сімейного середовища, а також наслідки кризових явищ у суспільстві зумовлюють підвищення ризику виникнення дезадаптації учнів. Соціальна дезадаптація проявляється у труднощах міжособистісної взаємодії, зниженні навчальної мотивації, емоційній нестабільності, девіантній поведінці та ускладнює повноцінний розвиток особистості школяра.

Особливої актуальності набуває проблема профілактики дезадаптації учнів у закладах загальної середньої освіти, оскільки своєчасна соціально-педагогічна підтримка здатна запобігти поглибленню негативних проявів та формуванню стійких форм соціальної дезадаптації. Саме профілактичний підхід дозволяє не лише реагувати на вже наявні труднощі, а й створювати сприятливі умови для гармонійної соціалізації учнів.

У вітчизняній науковій думці проблема дезадаптації дітей і підлітків та шляхів її подолання розглядається в контексті соціальної педагогіки, психології та педагогіки. Теоретичні засади соціальної адаптації й дезадаптації особистості розробляли такі українські науковці, як А. Капська, О. Безпалько, І. Зверева, Л. Міщик, С. Харченко, Т. Алексеєнко, О. Караман, які акцентують увагу на соціально-педагогічних чинниках впливу на розвиток дитини та ролі соціального середовища у формуванні адаптивної поведінки.

Проблеми профілактики девіантної поведінки, соціальної дезадаптації та соціально-педагогічного супроводу учнів висвітлені у працях В. Поліщук, О. Савченко, Н. Максименко, І. Трубавіної, Н. Лавриченко, О. Пехоти, де обґрунтовується необхідність комплексного підходу до організації профілактичної роботи в освітньому середовищі.

Водночас, попри наявність значного теоретичного доробку, питання практичного добору та реалізації ефективних методів і форм соціально-педагогічної профілактики дезадаптації учнів потребують подальшого вивчення й узагальнення з урахуванням сучасних викликів освітнього простору. Це зумовлює актуальність обраної теми.

Об'єкт дослідження: процес соціально-педагогічної профілактики дезадаптації учнів у закладі загальної середньої освіти.

Предмет дослідження: методи та форми соціально-педагогічної профілактики дезадаптації учнів.

Мета дослідження: теоретично обґрунтувати ефективні методи і форми та розробити програму соціально-педагогічної профілактики дезадаптації учнів.

Завдання дослідження:

1. Проаналізувати сутність, ознаки та види соціальної дезадаптації учнів у науковій літературі.
2. Визначити причини та фактори виникнення дезадаптації в учнівському середовищі.
3. Охарактеризувати зміст, методи та форми соціально-педагогічної профілактики дезадаптації учнів.
4. Провести діагностику рівня дезадаптації учнів, розробити програму профілактики.

Для реалізації поставлених завдань використано наступні **методи дослідження:** теоретичні (*аналіз, синтез, порівняння, узагальнення наукових джерел*); емпіричні (*, анкетування з метою визначення рівня дезадаптації учнів*); методи обробки результатів (*кількісний та якісний аналіз отриманих даних, їх інтерпретація та узагальнення*).

Структура дослідження: робота складається з вступу, двох розділів, висновків, списку використаної літератури та додатків. Робота містить 45 сторінок основного тексту. Загальний обсяг роботи – 62 сторінок.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ПРОБЛЕМИ ДЕЗАДАПТАЦІЇ УЧНІВ У СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНІЙ НАУЦІ

1.1. Поняття соціальної дезадаптації учнів: сутність, ознаки та види

Проблема соціальної дезадаптації учнів є однією з актуальних у сучасній соціально-педагогічній науці, оскільки вона безпосередньо пов'язана з процесом соціалізації особистості та її здатністю ефективно функціонувати в освітньому середовищі. Шкільний вік є важливим етапом становлення соціальних ролей, формування системи цінностей, норм поведінки та навичок міжособистісної взаємодії. Саме в цей період відбувається активне входження дитини в нові соціальні групи, що потребує адаптації до вимог навчального процесу, колективу однолітків і педагогів.

Порушення процесу адаптації може призводити до виникнення різних форм дезадаптації, які негативно впливають на навчальну діяльність, емоційний стан та соціальну активність учня. З'ясування сутності поняття «соціальна дезадаптація учнів», визначення її ознак і видів є необхідною передумовою для розробки ефективних методів і форм соціально-педагогічної профілактики, що становить основу подальшого дослідження.

Теоретичний аналіз проблеми дезадаптації передбачає передусім уточнення змісту базових понять «адаптація» та «соціальна адаптація». У науковій літературі адаптація трактується як процес активного пристосування індивіда до умов навколишнього середовища з метою збереження внутрішньої рівноваги та забезпечення ефективної життєдіяльності. Первинно поняття адаптації використовувалося в біології, однак згодом воно набуло широкого застосування в психології, педагогіці та соціальних науках.

У психологічному контексті адаптація розглядається як динамічний процес взаємодії особистості із середовищем, що передбачає узгодження індивідуальних потреб, можливостей і вимог соціуму. Вона охоплює когнітивний, емоційний і поведінковий компоненти та відображає здатність

особистості змінювати власні реакції відповідно до нових умов. Педагогічний підхід акцентує увагу на пристосуванні учня до вимог освітнього процесу, режиму навчання, норм і правил шкільного життя [3, с. 33].

Поняття «соціальна адаптація» має ширший зміст і пов'язане з включенням особистості в систему соціальних відносин. Соціальна адаптація передбачає засвоєння соціальних норм, цінностей, ролей і моделей поведінки, що забезпечують успішне функціонування в суспільстві. Вона є складовою процесу соціалізації та відображає ступінь інтегрованості особистості в певне соціальне середовище.

У науковій літературі поняття «соціальна дезадаптація» розглядається як складне багатовимірне явище, що відображає порушення процесу соціальної адаптації особистості до умов соціального середовища. Якщо соціальна адаптація передбачає успішне засвоєння норм, ролей і моделей поведінки, то дезадаптація характеризується невідповідністю між вимогами середовища та можливостями або внутрішніми ресурсами особистості [5, с. 212].

У соціально-педагогічному контексті соціальна дезадаптація трактується як стан або процес, за якого особистість не може повноцінно виконувати соціальні функції, дотримуватися прийнятих норм і підтримувати конструктивні взаємини з оточенням. Вона проявляється у труднощах навчальної діяльності, конфліктності, порушенні дисципліни, ізолюваності або, навпаки, агресивній поведінці. При цьому дослідники підкреслюють, що дезадаптація не є лише індивідуальною проблемою дитини, а формується під впливом комплексу соціальних, сімейних, психологічних і педагогічних чинників [12, с. 36].

У психологічному аспекті соціальна дезадаптація розглядається як внутрішній дисбаланс, що виникає внаслідок тривалого невідповідності між потребами особистості та соціальними очікуваннями. Вона може супроводжуватися підвищеною тривожністю, емоційною нестійкістю, зниженням самооцінки та мотивації до діяльності [15, с. 11].

У педагогічній площині соціальна дезадаптація часто ототожнюється зі шкільною дезадаптацією, що пов'язана з труднощами входження учня в освітній процес. Водночас у сучасних дослідженнях наголошується на необхідності розглядати це явище ширше – як порушення соціальної інтеграції дитини в систему міжособистісних відносин [23].

Різноманіття підходів до визначення поняття соціальної адаптації зумовлене міждисциплінарним характером цього феномену. Його досліджують у межах філософії, соціології, психології, педагогіки та соціальної педагогіки (табл. 1.1.), що спричиняє наявність різних акцентів у трактуванні сутності процесу адаптації особистості до соціального середовища.

Таким чином, соціальна дезадаптація постає як комплексне соціально-психолого-педагогічне явище, що потребує системного аналізу та цілеспрямованої профілактичної роботи.

Таблиця 1.1.1

**Теоретичні підходи до визначення понять
«соціальна адаптація»**

№	Автор	Акцент	Визначення
1.	О. Капська	соціально-виховний аспект	Процес активного входження особистості в систему соціальних відносин через засвоєння норм, цінностей і ролей.
2.	О. Безпалько	взаємодія особистості й середовища	Результат і процес взаємодії особистості та соціального середовища, що забезпечує її ефективне функціонування.
3.	І. Зверева	динамічність і змінність умов	Динамічний процес пристосування до змін соціального середовища.
4.	Т. Алексеєнко	інтеграція та поведінковий компонент	Інтеграція дитини в соціальне середовище через прийняття норм і вироблення адекватної поведінки.

Продовження таблиці 1.1.1

5.	С. Харченко	баланс «особистість – середовище»	Стан рівноваги між внутрішніми потребами особистості та вимогами середовища.
6.	О. Караман	соціальна включеність	Соціально зумовлений процес включення особистості в систему суспільних зв'язків.
7.	Л. Міщик	соціальний досвід	Засвоєння соціального досвіду та формування готовності діяти відповідно до соціальних норм.
8.	В. Поліщук	освітнє середовище	Пристосування учня до вимог освітнього середовища, навчального навантаження та колективу.
9.	І. Трубавіна	взаємний вплив	Процес взаємного впливу особистості та соціального оточення, що сприяє гармонійному розвитку.

У контексті учнівського віку соціальна адаптація проявляється у здатності школяра налагоджувати конструктивні взаємини з однолітками й педагогами, приймати вимоги закладу освіти, ефективно виконувати навчальні завдання та дотримуватися соціально схвалюваних норм поведінки.

Соціальна дезадаптація учнів має багатовимірний характер і проявляється у різних формах залежно від сфер життєдіяльності дитини, глибини порушень та тривалості їх впливу. У науковій літературі виділяють декілька підходів до класифікації видів соціальної дезадаптації, що дозволяє комплексно розглядати це явище.

Найпоширенішою є класифікація за сферою прояву. Зокрема, виокремлюють *шкільну дезадаптацію*, яка пов'язана з труднощами засвоєння навчального матеріалу, зниженням успішності, відсутністю навчальної мотивації, негативним ставленням до школи. Такий вид дезадаптації може проявлятися у систематичних пропусках занять, небажанні виконувати навчальні завдання, конфліктах із педагогами та однокласниками. Причинами

шкільної дезадаптації часто є невідповідність між індивідуальними можливостями учня та вимогами освітнього процесу, педагогічна занедбаність або несприятливий психологічний клімат у класному колективі [20, с. 40].

Окремо виділяють *соціально-психологічну дезадаптацію*, що стосується порушень у сфері міжособистісних взаємин. Вона проявляється у труднощах налагодження контактів з однолітками, ізоляції, підвищеній конфліктності або, навпаки, соціальній пасивності. Учні з таким видом дезадаптації можуть відчувати неприйняття з боку колективу, мати занижену самооцінку, демонструвати невпевненість у спілкуванні. Соціально-психологічна дезадаптація часто пов'язана з особливостями темпераменту, рівнем розвитку комунікативних навичок або несприятливими умовами сімейного виховання.

Ще одним видом є *поведінкова дезадаптація*, яка характеризується відхиленнями від соціально прийнятих норм поведінки. Вона може проявлятися в агресивності, імпульсивності, порушенні дисципліни, схильності до девіантної або делінквентної поведінки. У цьому випадку спостерігається стійка невідповідність між вимогами соціального середовища та поведінковими реакціями учня. Поведінкова дезадаптація нерідко є наслідком тривалих труднощів у навчанні чи спілкуванні.

За тривалістю та глибиною проявів розрізняють *ситуативну* та *стійку* дезадаптацію. Ситуативна дезадаптація виникає під впливом певних змін або кризових обставин (перехід до нової школи, зміна колективу, сімейні труднощі) і за умови своєчасної підтримки може бути подолана. Натомість стійка дезадаптація має тривалий характер, супроводжується комплексом негативних проявів і потребує системної соціально-педагогічної роботи [18, с. 229].

Види соціальної дезадаптації учнів відображають різні аспекти порушення процесу їх соціальної інтеграції. Усвідомлення специфіки кожного виду є важливим для правильної діагностики та вибору адекватних методів профілактики й корекції в умовах закладу освіти.

Отже, теоретичний аналіз наукових підходів до трактування понять «адаптація», «соціальна адаптація» та «соціальна дезадаптація» дозволяє зробити висновок про їх складний і багатовимірний характер.

Соціальна дезадаптація постає як порушення цього процесу, що проявляється у невідповідності поведінки учня вимогам освітнього та соціального середовища, труднощам навчання, спілкування й виконання соціальних ролей. Установлено, що дезадаптація може мати різні прояви та форми – шкільну, соціально-психологічну, поведінкову, ситуативну або стійку – і зумовлюється комплексом взаємопов'язаних чинників.

Таким чином, соціальна дезадаптація учнів є складним соціально-педагогічним явищем, що потребує своєчасної діагностики та цілеспрямованої профілактичної роботи, що й визначає подальший напрям дослідження.

1.2. Причини та прояви виникнення дезадаптації в учнівському середовищі

Вивчення причин та факторів виникнення соціальної дезадаптації учнів є ключовим етапом дослідження, оскільки дозволяє не лише зрозуміти механізми порушення адаптації, а й розробити ефективні профілактичні заходи. Науковці підкреслюють, що дезадаптація є результатом взаємодії багатьох чинників. Вона не виникає спонтанно, а розвивається поступово під впливом несприятливих умов, які обмежують можливості учня адаптуватися до вимог навчального та соціального середовища.

Серед чинників, що зумовлюють виникнення соціальної дезадаптації, важливе місце посідають *психологічні причини*, пов'язані з індивідуальними особливостями розвитку особистості учня. Насамперед ідеться про специфіку темпераменту, рівень емоційної стійкості, сформованість саморегуляції та здатність до конструктивного подолання труднощів. Учні з підвищеною тривожністю, імпульсивністю або низькою стресостійкістю частіше зазнають труднощів у пристосуванні до нових умов навчання та соціальної взаємодії.

Важливим психологічним чинником є рівень самооцінки та сформованість «Я-концепції». Занижена самооцінка може спричиняти невпевненість, уникнення активної участі в колективному житті, страх помилок і невдач. Завищена, але нестійка самооцінка, навпаки, нерідко призводить до конфліктності та неприйняття критики. Обидва варіанти ускладнюють процес соціальної інтеграції.

Не менш значущим є мотиваційний компонент. Відсутність внутрішньої мотивації до навчання, низький рівень пізнавального інтересу, переважання зовнішніх стимулів у діяльності можуть спричиняти формування негативного ставлення до школи. У поєднанні з емоційною нестійкістю це створює передумови для виникнення шкільної та соціально-психологічної дезадаптації. Таким чином, психологічні причини становлять внутрішню основу дезадаптаційних проявів і потребують особливої уваги в процесі профілактичної роботи [16].

Соціально-психологічні фактори дезадаптації пов'язані насамперед із характером взаємодії учня з найближчим соціальним оточенням – однолітками, педагогами та іншими учасниками освітнього процесу. Важливу роль відіграє статус дитини в учнівському колективі, рівень її прийняття групою, наявність або відсутність підтримки з боку ровесників. Низький соціометричний статус, ізоляція, відчуження або систематичне неприйняття з боку однокласників можуть спричиняти формування почуття самотності, невпевненості, тривожності та агресивних реакцій.

Одним із суттєвих ризиків є явище булінгу, яке негативно впливає на емоційний стан дитини та її ставлення до навчання. Тривале перебування в ролі жертви або агресора сприяє закріпленню деструктивних моделей поведінки та поглибленню соціальної дезадаптації. Не менш важливими є взаємини з педагогами: авторитарний стиль спілкування, відсутність індивідуального підходу, несправедливе оцінювання можуть викликати протестні реакції або, навпаки, соціальну пасивність.

Соціально-психологічні фактори відображають якість міжособистісних зв'язків учня в освітньому середовищі. Порушення конструктивної взаємодії з оточенням значно ускладнює процес адаптації та може стати підґрунтям для формування стійких дезадаптаційних проявів [10, с. 298].

Важливу роль у виникненні соціальної дезадаптації учнів відіграють *сімейні чинники*, оскільки саме сім'я є первинним середовищем соціалізації дитини. Характер внутрішньосімейних взаємин, стиль виховання, рівень емоційної підтримки та залученості батьків у життя дитини безпосередньо впливають на формування її поведінкових моделей і ставлення до навчання.

Негативними чинниками можуть виступати авторитарний або, навпаки, гіперопікуючий стиль виховання, непослідовність вимог, відсутність чітких правил і меж. У таких умовах дитина не набуває навичок саморегуляції та відповідальності або ж формується в атмосфері постійного психологічного тиску. Конфлікти між батьками, розлучення, емоційна холодність, насильство в сім'ї, зловживання психоактивними речовинами також створюють ситуацію хронічного стресу, що негативно позначається на психоемоційному стані учня.

Крім того, недостатня увага до навчальних потреб дитини, відсутність контролю за виконанням домашніх завдань, низький рівень освітніх очікувань можуть сприяти зниженню навчальної мотивації. Соціально-економічні труднощі сім'ї також здатні обмежувати можливості гармонійного розвитку.

Сімейні чинники виступають одним із ключових детермінантів соціальної дезадаптації, формуючи базові установки, емоційний фон та соціальні навички дитини [8, с. 26].

Організаційно-педагогічні причини дезадаптації пов'язані з особливостями функціонування освітнього середовища та специфікою організації навчально-виховного процесу. Вони охоплюють як зміст і методи навчання, так і характер педагогічної взаємодії з учнями. Невідповідність навчального навантаження віковим та індивідуальним можливостям дитини, перевантаженість програм, відсутність диференційованого підходу можуть

спричиняти втому, зниження пізнавальної активності та формування негативного ставлення до школи.

Суттєвим фактором є стиль педагогічного спілкування. Авторитарність, формалізм, ігнорування індивідуальних потреб учня, орієнтація виключно на результат без урахування емоційного стану дитини здатні викликати внутрішній протест або пасивність. Натомість підтримувальна атмосфера, партнерська взаємодія та позитивний психологічний клімат у класі сприяють успішній адаптації.

Організаційні зміни, такі як перехід до нової школи, зміна вчителя або класного колективу, також можуть виступати стресогенними чинниками. За відсутності системи соціально-педагогічного супроводу ці зміни підвищують ризик виникнення дезадаптаційних проявів [6, с. 49].

Організаційно-педагогічні причини є важливою складовою комплексу факторів, що впливають на процес соціальної адаптації учнів, і потребують цілеспрямованої профілактичної роботи з боку педагогічного колективу.

Соціальні та культурні фактори дезадаптації відображають вплив ширшого соціального контексту, в якому формується особистість учня. Сучасне суспільство характеризується швидкими змінами, інформаційною перенасиченістю, трансформацією ціннісних орієнтацій, що безпосередньо позначається на процесі соціалізації дітей і підлітків.

Одним із вагомих чинників є вплив медіа та соціальних мереж, які формують уявлення про норми поведінки, статус, успіх та міжособистісні стосунки. Некритичне сприйняття інформації, орієнтація на зовнішні атрибути визнання, кібербулінг або залежність від віртуального спілкування можуть знижувати рівень реальної соціальної інтеграції та ускладнювати формування конструктивних моделей поведінки.

Соціально-економічні умови життя сім'ї також впливають на можливості повноцінного розвитку дитини. Матеріальна нестабільність, вимушена міграція, статус внутрішньо переміщених осіб, соціальна ізоляція можуть викликати відчуття невпевненості, тривожності та соціальної незахищеності.

Крім того, зміни в системі суспільних цінностей і норм, зниження ролі традиційних інститутів соціалізації створюють ситуацію ціннісної невизначеності, що ускладнює формування стійких соціальних орієнтирів у підлітковому віці. Таким чином, соціальні та культурні фактори виступають важливим макросоціальним підґрунтям виникнення соціальної дезадаптації учнів [5, с. 212].

Ознаки та прояви соціальної дезадаптації учнів відображають порушення процесу їхньої інтеграції в освітнє та соціальне середовище й можуть виявлятися на поведінковому, емоційному, когнітивному та міжособистісному рівнях. Їх своєчасне виявлення є важливою умовою ефективної профілактики та корекції дезадаптаційних станів.

На поведінковому рівні дезадаптація часто проявляється у порушенні дисципліни, агресивності, конфліктності, демонстративній непокорі або, навпаки, надмірній замкненості та униканні соціальних контактів. Учень може систематично порушувати правила шкільного життя, ігнорувати вимоги педагогів, виявляти негативізм щодо навчальної діяльності. У деяких випадках спостерігаються пропуски занять без поважних причин, схильність до девіантної поведінки.

Емоційні прояви включають підвищену тривожність, емоційну нестабільність, часті зміни настрою, почуття самотності або відчуження. Дитина може демонструвати занижену самооцінку, невпевненість у власних силах, страх перед оцінюванням чи публічними виступами. Накопичення негативних переживань часто призводить до формування стійкого негативного ставлення до школи.

На когнітивному рівні дезадаптація виявляється у зниженні навчальної мотивації, труднощах концентрації уваги, погіршенні успішності. Учень втрачає інтерес до навчання, не бачить сенсу у виконанні завдань, що може супроводжуватися зниженням загальної пізнавальної активності.

У сфері міжособистісних стосунків дезадаптовані учні нерідко мають труднощі у встановленні та підтриманні контактів з однолітками й учителями,

переживають ізоляцію або стають учасниками конфліктних ситуацій. Сукупність зазначених ознак свідчить про порушення гармонійної взаємодії особистості з соціальним середовищем і потребує комплексного психолого-педагогічного супроводу [28, с. 53].

Аналіз причин і проявів соціальної дезадаптації учнівського середовища засвідчує її багатофакторний і комплексний характер. Виникнення дезадаптації зумовлюється взаємодією психологічних особливостей особистості, соціально-психологічних умов розвитку, сімейного виховання, організаційно-педагогічних чинників, а також ширших соціальних і культурних впливів.

Прояви дезадаптації відображаються у поведінковій, емоційній, когнітивній та комунікативній сферах і можуть мати як тимчасовий, так і стійкий характер. Своєчасне виявлення ознак неблагополуччя, розуміння їх причин та впровадження системного психолого-педагогічного супроводу є необхідними умовами профілактики негативних наслідків і забезпечення гармонійного розвитку особистості учня в умовах сучасного освітнього простору.

1.3. Соціально-педагогічна профілактика дезадаптації: зміст та особливості

Соціальна дезадаптація учнів потребує не лише своєчасного виявлення та корекції, а й системної профілактичної роботи, спрямованої на попередження її виникнення та поширення в освітньому середовищі. У сучасних умовах трансформації суспільства, зростання психоемоційного навантаження на дітей та підлітків, ускладнення соціальних взаємин особливого значення набуває соціально-педагогічна профілактика як цілісна система превентивних заходів.

Соціально-педагогічна профілактика дезадаптації передбачає створення сприятливих умов для гармонійного розвитку особистості, формування позитивної мотивації до навчання, розвитку соціальних компетентностей і

навичок конструктивної взаємодії. Вона ґрунтується на принципах системності, індивідуального підходу та партнерської взаємодії між усіма учасниками освітнього процесу [26, с. 54].

Ефективність профілактичної діяльності визначається комплексним використанням різноманітних методів і форм роботи, спрямованих як на окремого учня, так і на учнівський колектив загалом.

Сутність соціально-педагогічної профілактики дезадаптації учнів полягає у цілеспрямованій, системній діяльності, спрямованій на попередження виникнення та поглиблення труднощів соціалізації, що можуть перешкоджати повноцінному розвитку особистості в умовах освітнього середовища. Вона передбачає раннє виявлення факторів ризику, створення сприятливих умов для навчання і виховання, а також формування в учнів внутрішніх ресурсів для подолання життєвих труднощів.

Основними завданнями соціально-педагогічної профілактики є:

- формування позитивної мотивації до навчання;
- розвиток соціальної компетентності, комунікативних умінь та навичок конструктивної взаємодії;
- зміцнення емоційної стійкості та адекватної самооцінки;
- запобігання конфліктам і проявам девіантної поведінки.

Важливим завданням є також налагодження ефективної співпраці між учнями, педагогами, батьками та фахівцями соціально-психологічної служби [22, с. 125].

Соціально-педагогічна профілактика виступає не окремим заходом, а цілісною системою превентивних дій, спрямованих на забезпечення гармонійної адаптації учнів і створення безпечного, підтримувального освітнього простору.

Основні напрями профілактики соціальної дезадаптації учнів формують основу системної соціально-педагогічної роботи і передбачають комплекс заходів, спрямованих на запобігання виникненню та посиленню негативних проявів у поведінці, навчанні та міжособистісних стосунках.

Первинна профілактика спрямована на попередження дезадаптаційних процесів у широкому колі учнів і передбачає формування позитивного психологічного клімату, розвиток соціальних компетентностей, проведення просвітницьких і навчально-розвивальних заходів. Вона включає регулярні групові тренінги, освітні програми з розвитку комунікативних навичок та емоційної стійкості.

Вторинна профілактика орієнтована на учнів із наявними ознаками дезадаптації. Вона передбачає індивідуальні або малогрупові корекційні заняття, психолого-педагогічний супровід та залучення спеціалістів соціально-психологічної служби.

Третинна профілактика застосовується для учнів із стійкими проявами дезадаптації та передбачає комплексну допомогу, включаючи корекційно-розвивальні програми, співпрацю з батьками та соціальними службами, а також інтеграцію учня у безпечне і підтримувальне соціальне середовище [17, с. 119].

Системна профілактика соціальної дезадаптації забезпечує раннє виявлення ризиків, попередження негативних наслідків та створення умов для гармонійного розвитку учнів.

Методи соціально-педагогічної профілактики дезадаптації учнів представляють собою сукупність цілеспрямованих педагогічних, психологічних та соціальних впливів, спрямованих на запобігання виникненню труднощів адаптації та корекцію наявних проблем у поведінці, навчанні та міжособистісних стосунках. Використання різноманітних методів забезпечує комплексний і системний підхід до підтримки учнів і дозволяє враховувати їхні індивідуальні особливості, соціальне оточення та рівень ризику дезадаптації.

Діагностичні методи включають спостереження, анкетування, бесіди, психодіагностичні тести та соціометричні дослідження. Вони спрямовані на виявлення рівня адаптації учня, факторів ризику та характеру порушень, що

дає змогу планувати подальшу профілактичну роботу на індивідуальному та груповому рівнях.

Корекційно-розвивальні методи застосовуються для формування конструктивних моделей поведінки, розвитку комунікативних навичок, підвищення емоційної стійкості та самооцінки. До них належать індивідуальні консультації, тренінги соціальної компетентності, рольові та психологічні ігри, групові вправи на розвиток емпатії та конфліктологічних умінь.

Інформаційно-просвітницькі методи спрямовані на формування знань учнів про соціальні норми, здоровий спосіб життя, міжособистісні відносини та права людини. Це лекції, інтерактивні заняття, тематичні бесіди, медіа-освітні програми та просвітницькі кампанії у школі.

Соціально-психологічні тренінги є комбінованим методом, який поєднує психодіагностичні, корекційні та освітні компоненти. Вони сприяють розвитку соціальних навичок, формуванню групової взаємодії, підвищенню емоційної компетентності та зміцненню внутрішніх ресурсів учнів [13, с. 405].

Застосування цих методів у комплексі дозволяє створити цілісну систему профілактики соціальної дезадаптації, забезпечує своєчасне виявлення проблем, підтримку учнів та формування умов для гармонійного розвитку особистості в освітньому середовищі.

Принципи організації соціально-педагогічної профілактики дезадаптації визначають ефективність її реалізації та забезпечують системність і цілеспрямованість роботи з учнями:

- принцип системності та комплексності передбачає взаємопов'язану діяльність педагогів, психологів, соціальних працівників і батьків, інтеграцію різних методів і форм профілактики, що забезпечує всебічний вплив на учнів;
- принцип індивідуального підходу полягає у врахуванні особливостей особистості кожного учня, його психоемоційного стану, рівня розвитку та потреб, що дозволяє максимально ефективно запобігати дезадаптаційним проявам;

- принцип партнерства та міжвідомчої взаємодії передбачає активну співпрацю між учнями, педагогічним колективом, батьками та соціальними службами, що сприяє комплексному вирішенню проблем адаптації;

- принцип превентивності та своєчасності орієнтований на раннє виявлення факторів ризику та оперативне впровадження профілактичних заходів, що дозволяє запобігти формуванню стійких дезадаптаційних станів і забезпечити гармонійний розвиток учнівського колективу та окремої особистості [9, с. 24].

Реалізація соціально-педагогічної профілактики дезадаптації в сучасному освітньому середовищі має низку особливостей, що обумовлені як динамічними змінами соціокультурного контексту, так і специфікою розвитку навчальних закладів.

По-перше, зростання інформаційного та психоемоційного навантаження на учнів вимагає інтеграції традиційних і сучасних методів роботи, включно з використанням інноваційних технологій, інтерактивних форм навчання, медіа-ресурсів та онлайн-платформ для розвитку соціальних навичок та емоційної компетентності.

По-друге, сучасне освітнє середовище характеризується високою різноманітністю учнівських груп за рівнем підготовки, інтересами, соціальним та культурним досвідом. Це зумовлює необхідність індивідуалізації профілактичних заходів і диференційованого підходу до роботи з учнями різних вікових категорій та соціальних груп.

По-третє, значну роль відіграє інтеграція міжвідомчої співпраці: педагогічний колектив, психологи, соціальні працівники, адміністрація та батьки повинні діяти як єдина система підтримки. Важливо також забезпечити безперервний моніторинг ефективності профілактичних заходів, оцінку рівня адаптації учнів і своєчасну корекцію програм [4, с. 41].

Таким чином, особливості реалізації профілактики в сучасній школі полягають у комплексності, гнучкості та високій адаптивності заходів до

потреб учнівського колективу та швидко змінюваних умов освітнього середовища.

Отже, соціально-педагогічна профілактика дезадаптації учнів є комплексним і системним процесом, спрямованим на попередження негативних проявів у навчанні, поведінці та соціальній взаємодії. Ефективність профілактики визначається дотриманням основних принципів: системності, індивідуального підходу, партнерства та превентивності, що забезпечує комплексний вплив на особистість учня.

Використання різноманітних методів дозволяє своєчасно виявляти фактори ризику та запобігати формуванню стійких дезадаптаційних станів. Застосування різних форм організації профілактичної роботи, включно з індивідуальною, груповою, колективною роботою та взаємодією з батьками, сприяє гармонізації розвитку особистості та створенню підтримувального освітнього середовища.

Таким чином, соціально-педагогічна профілактика виступає ключовим механізмом забезпечення успішної адаптації учнів, формування їхніх соціальних компетентностей і зміцнення психоемоційного благополуччя в умовах сучасної школи.

Висновки до першого розділу

Проведений аналіз теоретичних аспектів проблеми соціальної дезадаптації учнів у соціально-педагогічній науці дозволяє зробити кілька важливих висновків.

По-перше, поняття «адаптація» та «соціальна адаптація» розкриває багатовимірний процес взаємодії особистості з соціальним середовищем, у ході якого відбувається засвоєння соціальних норм, цінностей та ролей. Соціальна дезадаптація, навпаки, відображає порушення цього процесу, що проявляється у поведінкових, емоційних, когнітивних та соціальних труднощах учнів. Науковці підкреслюють, що дезадаптація має динамічний характер і може бути тимчасовою або стійкою, залежно від поєднання факторів ризику.

По-друге, визначено основні фактори виникнення соціальної дезадаптації, які мають комплексний і взаємопов'язаний характер. Психологічні причини включають індивідуальні особливості особистості, рівень емоційної стійкості, самоконтроль та мотивацію до навчальної діяльності. Соціально-психологічні фактори відображають якість взаємодії учня з однолітками та педагогами, наявність конфліктів і рівень соціальної підтримки. Сімейні чинники охоплюють стиль виховання, емоційний клімат у сім'ї та соціально-економічні умови життя. Організаційно-педагогічні причини пов'язані з методами навчання, педагогічним кліматом та структурою освітнього процесу, а соціальні й культурні фактори – із впливом медіа, соціальних норм та цінностей сучасного суспільства.

По-третє, дезадаптація учнів проявляється в поведінкових порушеннях, емоційній нестійкості, зниженні навчальної мотивації та труднощах у міжособистісних взаєминах. Визначення ознак та проявів дезадаптації дозволяє своєчасно виявляти учнів, які перебувають у зоні ризику, і здійснювати превентивні заходи.

Таким чином, перший розділ дослідження створює наукову основу для розробки системи соціально-педагогічної профілактики дезадаптації, визначає напрями, методи та форми роботи, що спрямовані на запобігання негативним наслідкам та забезпечення гармонійного розвитку учнів у сучасному освітньому середовищі.

РОЗДІЛ 2. ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРОФІЛАКТИКИ ДЕЗАДАПТАЦІЇ УЧНІВ

2.1 Діагностика рівня дезадаптації учнів

Ефективність соціально-педагогічної профілактики дезадаптації значною мірою залежить від своєчасного виявлення учнів, які мають труднощі у процесі соціальної адаптації. Тому важливим етапом практичного дослідження є проведення діагностики рівня дезадаптації, що дозволяє визначити характер, ступінь та основні прояви дезадаптаційних процесів в учнівському середовищі.

З метою визначення рівня адаптації учнів до шкільного середовища було розроблено авторську анкету «Рівень адаптації учнів до шкільного середовища». Анкета спрямована на комплексне вивчення особливостей соціальної адаптації школярів, їхнього емоційного стану, ставлення до навчання та характеру взаємин з учасниками освітнього процесу.

У анкетуванні взяли участь 30 підлітків на базі Комунального закладу «Запорізький обласний центр еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді» Запорізької обласної ради.

Структура анкети складається з чотирьох тематичних блоків: «Ставлення до навчання», «Взаємини з однолітками», «Взаємини з учителями» та «Емоційний стан у школі». Кожен блок містить 10 тверджень, що дозволяє окремо проаналізувати різні аспекти адаптації учнів до освітнього середовища. Загальна кількість запитань становить 40. Учням пропонувалося оцінити кожне твердження за трьохбальною шкалою: «так» – 3 бали, «частково» – 2 бали, «ні» – 1 бал. Така система оцінювання дає змогу визначити як загальний рівень адаптації, так і рівень адаптації за окремими показниками.

Максимальна кількість балів за кожним блоком становить 30 балів, мінімальна – 10 балів. Високий рівень адаптації визначався при результаті 25-30 балів, середній – 18-24 бали, низький – 10-17 балів.

Загальний рівень адаптації визначався за сумою результатів усіх блоків: 100-120 балів – високий рівень адаптації, 70-99 балів – середній, 40-69 балів – низький рівень адаптації.

Використання анкети дозволяє виявити учнів із ознаками дезадаптації, визначити проблемні сфери їхньої соціальної взаємодії та обґрунтувати необхідність подальшої соціально-педагогічної профілактики.

За результатами проведеного анкетування за блоком **«Ставлення до навчання»** було отримано такі результати: високий рівень адаптації до навчальної діяльності виявлено у 12 підлітків (40%); середній рівень – у 14 підлітків (47%); низький рівень – у 4 підлітків (13%).

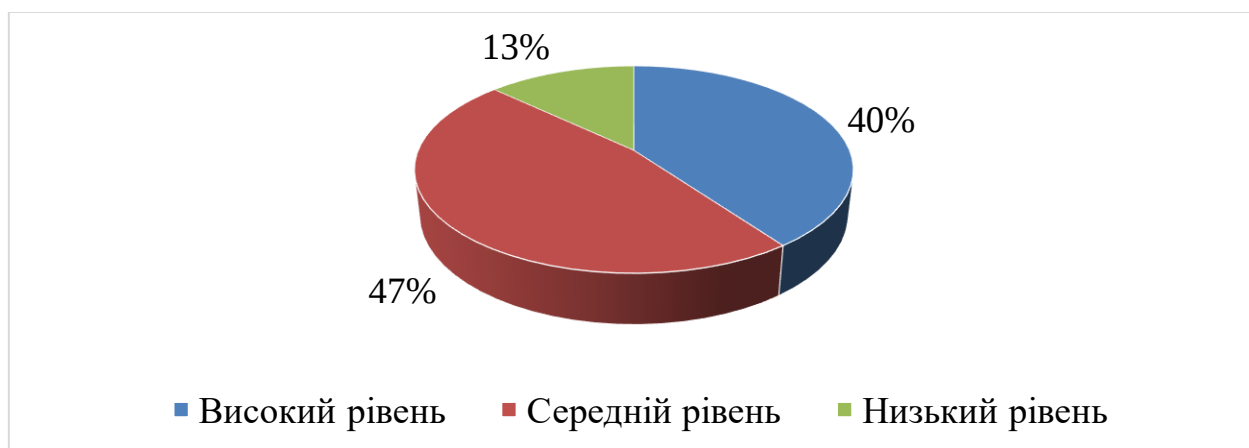

Рис. 2.1.1 Результати анкетування за блоком «Ставлення до навчання»

Результати свідчать про те, що більшість учнів загалом позитивно ставляться до навчального процесу, усвідомлюють значущість освіти та демонструють достатній рівень навчальної мотивації. Учні з високим рівнем адаптації проявляють інтерес до навчання, активно беруть участь у роботі на уроках, сумлінно виконують навчальні завдання та не відчують значних труднощів у процесі навчальної діяльності.

Разом із тим майже половина респондентів має середній рівень адаптації, що свідчить про наявність окремих труднощів, пов'язаних із концентрацією уваги, невпевненістю під час відповідей або нестійкою мотивацією до навчання. Такі учні потребують додаткової педагогічної підтримки, створення позитивної мотиваційної атмосфери та розвитку впевненості у власних можливостях.

Низький рівень адаптації до навчальної діяльності виявлено у незначній частини учнів. Для них характерними можуть бути негативне ставлення до навчання, труднощі у виконанні навчальних завдань, низька зацікавленість у шкільній діяльності та підвищений рівень тривожності. Наявність таких результатів свідчить про необхідність проведення індивідуальної соціально-педагогічної роботи та впровадження профілактичних заходів, спрямованих на формування позитивного ставлення до навчання та покращення адаптації учнів до освітнього середовища.

За результатами анкетування за блоком **«Взаємини з однолітками»** встановлено, що високий рівень адаптації у сфері міжособистісного спілкування мають 10 підлітків (33%); середній рівень виявлено у 15 підлітків (50%); низький рівень – у 5 підлітків (17%).

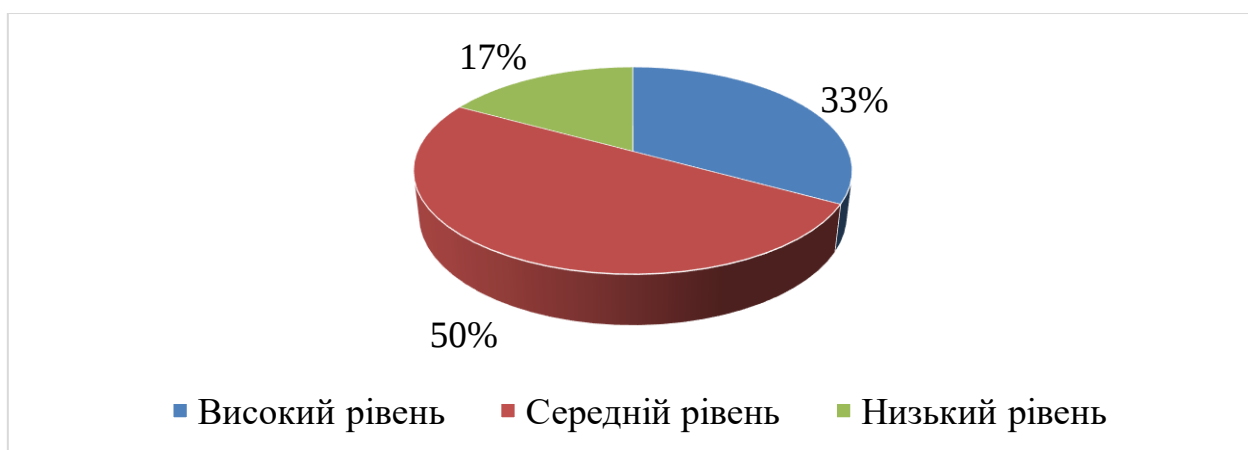

Рис. 2.1.2 Результати анкетування за блоком «Взаємини з однолітками»

Результати демонструють загалом успішну взаємодію з однолітками, однак у значної частини респондентів спостерігаються окремі труднощі у сфері комунікації та соціальної інтеграції. Учні з високим рівнем адаптації характеризуються відкритістю до спілкування, наявністю дружніх взаємин у класному колективі, активною участю у спільній діяльності та відчуттям психологічного комфорту серед ровесників.

Переважаання середнього рівня адаптації свідчить про те, що частина учнів періодично стикається з труднощами у встановленні контактів, невпевненістю під час спілкування або ситуативними конфліктами з однокласниками. Такі прояви можуть негативно впливати на емоційний стан учнів та ускладнювати процес їхньої соціальної адаптації.

Низький рівень взаємин з однолітками виявлено у 16,7% респондентів. Для таких учнів можуть бути характерними замкненість, відчуття самотності, труднощі у включенні до колективу або конфліктна поведінка. Це свідчить про ризик формування соціально-психологічної дезадаптації та потребу у проведенні цілеспрямованої соціально-педагогічної роботи, спрямованої на розвиток комунікативних навичок, згуртування колективу та формування позитивного мікроклімату в класі.

За результатами дослідження за **блоком «Взаємини з учителями»** встановлено, що високий рівень адаптації у взаємодії з педагогами мають 11 підлітків (37%); середній рівень виявлено у 13 підлітків (43%); низький рівень – у 6 підлітків (20%).

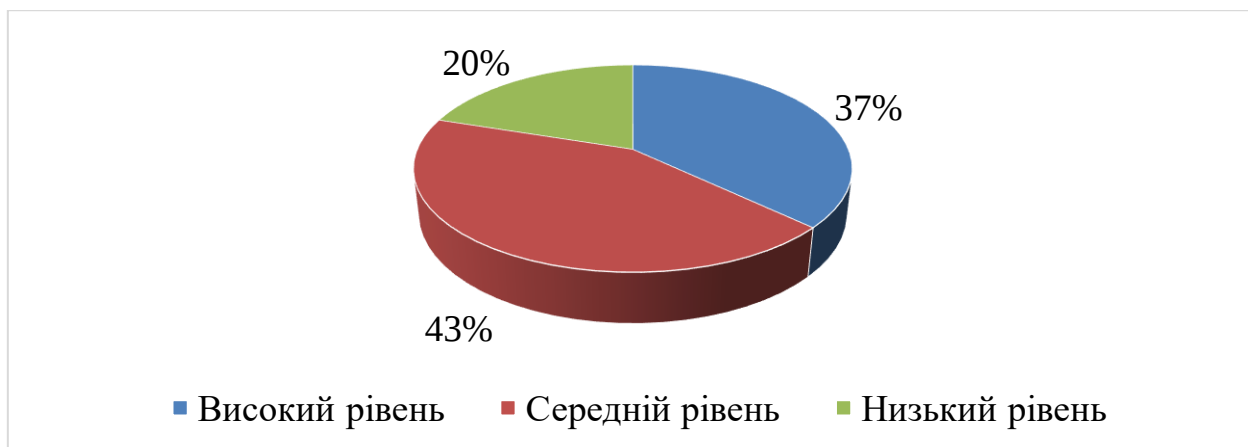

Рис. 2.1.3 Результати анкетування за блоком «Взаємини з однолітками»

Отримані результати свідчать, що значна частина учнів загалом позитивно оцінює взаємини з педагогами та відчуває підтримку з боку вчителів. Учні з високим рівнем адаптації характеризуються довірою до педагогів, відсутністю страху під час спілкування на уроках, готовністю звертатися по допомогу та позитивним сприйняттям оцінювання навчальних досягнень. Такі взаємини сприяють формуванню сприятливого психологічного клімату та підвищують рівень навчальної мотивації учнів.

Водночас найбільша кількість респондентів продемонструвала середній рівень адаптації, що свідчить про наявність окремих труднощів у комунікації з педагогами. У деяких учнів можуть виникати невпевненість під час відповідей, побоювання негативної оцінки або недостатнє відчуття підтримки з боку вчителів.

Низький рівень адаптації у взаєминах з учителями виявлено у п'ятій частини опитаних. Для таких учнів можуть бути характерними конфліктність, недовіра до педагогів, страх висловлювати власну думку та емоційний дискомфорт у навчальному процесі. Це свідчить про необхідність посилення індивідуального підходу, розвитку педагогіки партнерства та впровадження заходів, спрямованих на покращення взаєморозуміння між учнями та педагогами.

За результатами анкетування за блоком «Емоційний стан у школі» встановлено, що високий рівень емоційного комфорту мають 9 підлітків (30%); середній рівень виявлено у 16 підлітків (53%); низький рівень – у 5 підлітків (17%).

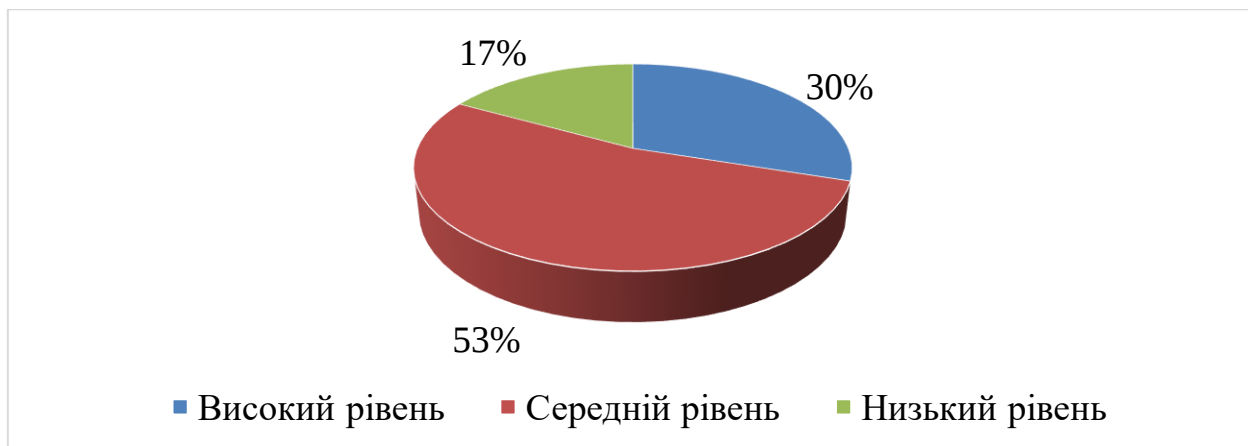

Рис. 2.1.4 Результати анкетування за блоком «Емоційний стан у школі»

Результати показують, що більшість учнів загалом почуваються у школі емоційно стабільно, однак значна частина респондентів періодично переживає тривожність, напруження або невпевненість у навчальному середовищі. Учні з високим рівнем емоційної адаптації демонструють позитивний емоційний стан, відчуття психологічного комфорту, впевненість у власних силах та здатність конструктивно реагувати на труднощі навчального процесу.

Переважаання середнього рівня свідчить про наявність окремих емоційних труднощів, які можуть проявлятися у хвилюванні перед контрольними роботами, страху помилитися або емоційному виснаженні після навчального дня. Такі прояви не мають стійкого характеру, однак потребують уваги з боку педагогів і соціально-психологічної служби закладу освіти.

Низький рівень емоційного комфорту виявлено у 16,7% учнів. Для них можуть бути характерними підвищена тривожність, невпевненість, постійне емоційне напруження, негативне ставлення до школи або труднощі у самовираженні. Наявність таких показників свідчить про ризик розвитку

соціальної дезадаптації та необхідність організації цілеспрямованої соціально-педагогічної підтримки, спрямованої на стабілізацію емоційного стану учнів і створення безпечного психологічного середовища у школі.

Узагальнення результатів анкетування щодо рівня адаптації учнів до шкільного середовища дозволило визначити загальний стан соціальної адаптації респондентів та виявити основні проблемні сфери. Аналіз результатів за всіма блоками показав, що найбільша частина учнів має середній рівень адаптації до шкільного середовища.

Середній показник високого рівня адаптації за всіма блоками становить 35%, середнього рівня – 48%, низького рівня – 17%. Отримані дані свідчать про те, що майже половина учнів загалом адаптована до умов освітнього середовища, однак має окремі труднощі у сфері навчання, міжособистісної взаємодії або емоційного стану.

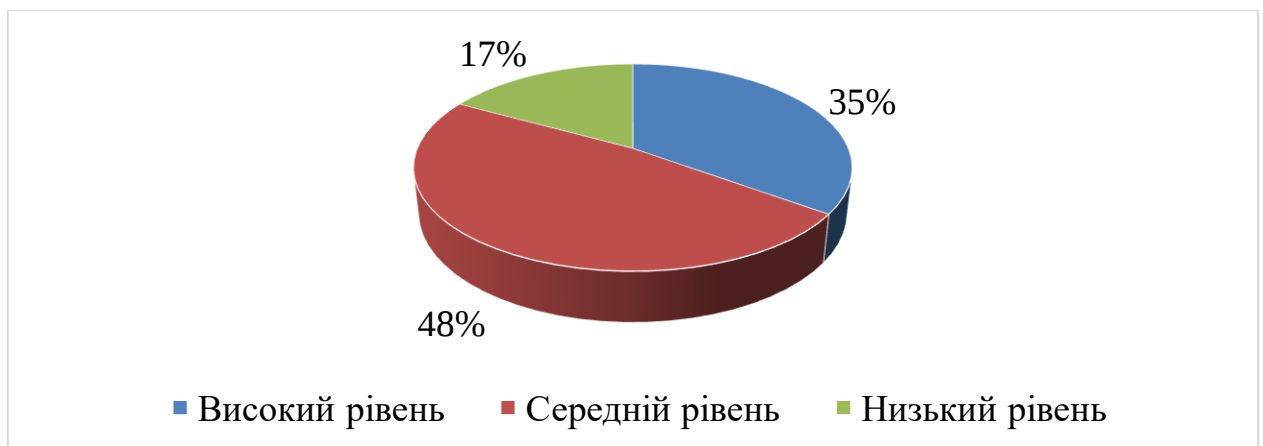

Рис. 2.1.5 Узагальнені результати анкетування

Найвищі показники адаптації спостерігаються у сфері ставлення до навчання та взаємин з учителями, що свідчить про загалом позитивне сприйняття навчального процесу та достатній рівень педагогічної підтримки. Водночас дещо нижчі результати зафіксовано у сфері взаємин з однолітками та емоційного стану, що може вказувати на труднощі соціальної інтеграції

окремих учнів, підвищений рівень тривожності або недостатню сформованість комунікативних навичок.

Наявність низького рівня адаптації у частини респондентів свідчить про ризик формування стійких проявів соціальної дезадаптації, що можуть негативно впливати на навчальну діяльність, психоемоційний стан та соціальну активність учнів. Це підтверджує необхідність організації системної соціально-педагогічної профілактики, спрямованої на розвиток соціальних компетентностей, формування позитивного психологічного клімату та надання своєчасної підтримки учням, які перебувають у групі ризику.

2.2 Розробка програми соціально-педагогічної профілактики дезадаптації учнів

Важливим етапом дослідження є розробка програми профілактики дезадаптації учнів, спрямованої на створення сприятливих умов для їхньої успішної соціальної адаптації. Результати проведеної діагностики засвідчили наявність у частини учнів труднощів у сфері навчальної діяльності, міжособистісної взаємодії та емоційного стану, що зумовлює необхідність організації цілеспрямованої соціально-педагогічної профілактики.

З метою профілактики соціальної дезадаптації учнів було розроблено програму соціально-педагогічної профілактики (додаток Б), спрямовану на формування позитивного ставлення до навчання, розвиток комунікативних навичок, емоційної стійкості та покращення міжособистісних взаємин у шкільному середовищі. Програма орієнтована на учнів, які мають окремі труднощі адаптації, підвищений рівень тривожності, проблеми у спілкуванні або нестійку навчальну мотивацію.

Тривалість програми становить 4 місяці та включає 12 занять, які проводяться один раз на тиждень. Тривалість одного заняття – 45-60 хвилин.

Структура програми побудована за модульним принципом і охоплює чотири основні напрями роботи: розвиток позитивного ставлення до себе та

школи, формування комунікативних навичок, розвиток емоційної стійкості та підтримка соціальної адаптації учнів (таблиця 2.2.1).

У процесі реалізації програми передбачене використання інтерактивних методів роботи: тренінгові вправи, рольові ігри, бесіди, групові дискусії, вправи на рефлексію, елементи арт-терапії та психоемоційного розвантаження.

Метою програми соціально-педагогічної профілактики дезадаптації учнів є створення сприятливих умов для успішної соціальної адаптації школярів шляхом розвитку їхніх комунікативних навичок, емоційної стійкості, позитивної самооцінки та мотивації до навчання.

Таблиця 2.2.1

Структура програми
соціально-педагогічної профілактики дезадаптації учнів

№	Модуль / тема / мета заняття	Структура заняття	Основні форми та методи роботи
1.	Модуль 1. Розвиток позитивного ставлення до себе та школи		
1.1	Знайомство та формування позитивної атмосфери <i>Мета:</i> створення сприятливого психологічного клімату та згуртування групи	1. Організаційний етап; 2. Вступна частина; 3. Вправи на знайомство та згуртування; 4. Рефлексія; 5. Підбиття підсумків	Вправи на знайомство, бесіда, групова дискусія
2	Я та моя самооцінка <i>Мета:</i> формування позитивної самооцінки та впевненості у собі	1. Організаційний етап; 2. Обговорення поняття самооцінки; 3. Вправи «Мої сильні сторони»; 4. Рефлексія; 5. Узагальнення	Тренінгові вправи, рефлексія, арт-терапевтичні елементи
3	Навчання без стресу <i>Мета:</i> зниження навчальної тривожності та розвиток позитивної мотивації	1. Організаційний етап; 2. Обговорення причин стресу; 3. Релаксаційні вправи; 4. Рефлексія; 5. Підбиття підсумків	Мінілекція, вправи на релаксацію, обговорення

2.	Модуль 2. Розвиток комунікативних навичок		
4.	Ефективне спілкування <i>Мета:</i> розвиток навичок конструктивної комунікації	1. Організаційний етап; 2. Вступна бесіда; 3. Комунікативні вправи; 4. Обговорення результатів; 5. Висновки	Рольові ігри, вправи на активне слухання
5.	Дружба та взаємодтримка <i>Мета:</i> формування позитивних взаємин у колективі	1. Організаційний етап; 2. Актуалізація досвіду; 3. Вправи на довіру; 4. Рефлексія; 5. Підсумки	Групові вправи, дискусія, вправи на довіру
6.	Конфлікти та шляхи їх вирішення <i>Мета:</i> формування навичок конструктивного вирішення конфліктів	1. Організаційний етап; 2. Обговорення конфліктів; 3. Рольові ситуації; 4. Рефлексія; 5. Узагальнення	Аналіз ситуацій, рольові ігри, тренінгові вправи
3.	Модуль 3. Розвиток емоційної стійкості		
7.	Мої емоції та почуття <i>Мета:</i> розвиток емоційної саморегуляції та емпатії	1. Організаційний етап; 2. Вступна бесіда; 3. Вправи на розпізнавання емоцій; 4. Рефлексія; 5. Підсумки	Психологічні вправи, бесіда, рефлексія
8.	Стрес та способи його подолання <i>Мета:</i> формування навичок подолання стресу	1. Організаційний етап; 2. Обговорення поняття стресу; 3. Практичні вправи; 4. Рефлексія; 5. Узагальнення	Дихальні вправи, релаксаційні техніки
9.	Як подолати тривожність <i>Мета:</i> зниження рівня тривожності та розвиток позитивного мислення	1. Організаційний етап; 2. Вступна частина; 3. Вправи на подолання тривожності; 4. Рефлексія; 5. Підбиття підсумків	Тренінгові вправи, обговорення, саморефлексія

4.	Модуль 4. Соціальна адаптація та особистісний розвиток		
10.	Мої цілі та життєві цінності <i>Мета:</i> формування життєвих орієнтирів та мотивації до саморозвитку	1. Організаційний етап; 2. Обговорення життєвих цілей; 3. Практичні вправи; 4. Рефлексія; 5. Узагальнення	Вправи на цілепокладання, дискусія
11.	Я в колективі <i>Мета:</i> розвиток навичок співпраці та соціальної взаємодії	1. Організаційний етап; 2. Вступна бесіда; 3. Командні вправи; 4. Рефлексія; 5. Підбиття підсумків	Командні вправи, рольові ігри
12.	Підсумкове заняття <i>Мета:</i> узагальнення отриманого досвіду та оцінка результатів програми	1. Організаційний етап; 2. Аналіз досягнень; 3. Підсумкові вправи; 4. Рефлексія; 5. Завершення програми	Рефлексія, анкетування, вправи на зворотний зв'язок

Перший модуль програми соціально-педагогічної профілактики дезадаптації учнів «*Розвиток позитивного ставлення до себе та школи*» спрямований на формування позитивного ставлення учнів до себе, власних можливостей та шкільного середовища. Актуальність цього напрямку зумовлена тим, що низька самооцінка, невпевненість у собі, підвищена навчальна тривожність і негативне ставлення до школи є одними з ключових чинників виникнення соціальної дезадаптації. Саме тому важливим завданням профілактичної роботи є створення умов для формування в учнів позитивного образу «Я», розвитку впевненості та внутрішньої мотивації до навчальної діяльності.

Модуль включає три заняття: «Знайомство та формування позитивної атмосфери», «Я та моя самооцінка» та «Навчання без стресу». Перше заняття спрямоване на створення психологічно безпечного простору, формування довірливих взаємин між учасниками та згуртування групи. У процесі виконання вправ на знайомство та взаємодію учні отримують можливість

краще пізнати одне одного, знизити рівень напруження та налаштуватися на подальшу спільну роботу.

Друге заняття орієнтоване на розвиток позитивної самооцінки, усвідомлення власних сильних сторін і формування впевненості у собі. Учні виконують вправи, спрямовані на самопізнання, аналіз власних позитивних якостей та розвиток адекватного ставлення до себе. Це сприяє підвищенню рівня психологічного комфорту та зменшенню проявів невпевненості.

Третє заняття присвячене профілактиці навчальної тривожності та формуванню позитивного ставлення до навчання. У ході роботи учні ознайомлюються з основними причинами стресу, опановують прості техніки емоційної саморегуляції та релаксації, вчаться конструктивно реагувати на труднощі навчального процесу.

Реалізація першого модуля сприяє формуванню позитивної мотивації до навчання, підвищенню самооцінки та створенню емоційно комфортного середовища, що є важливою умовою профілактики соціальної дезадаптації учнів.

Другий модуль *«Розвиток комунікативних навичок»* спрямований на розвиток комунікативних навичок, формування конструктивної взаємодії з однолітками та попередження конфліктних ситуацій у шкільному середовищі. Значущість цього модуля обумовлена тим, що труднощі у спілкуванні, низький рівень соціальних навичок, ізоляція або конфліктність є одними з найбільш поширених проявів соціальної дезадаптації учнів. Саме здатність ефективно взаємодіяти з оточенням значною мірою визначає успішність адаптації дитини до умов шкільного колективу.

Модуль включає три заняття: «Ефективне спілкування», «Дружба та взаємопідтримка» та «Конфлікти та шляхи їх вирішення». Перше заняття спрямоване на розвиток базових навичок конструктивного спілкування. Учні ознайомлюються з особливостями вербальної та невербальної комунікації, вчаться уважно слухати співрозмовника, коректно висловлювати власну думку та підтримувати позитивний діалог. Використання рольових ігор і

тренінгових вправ сприяє формуванню навичок взаєморозуміння та взаємоповаги.

Друге заняття орієнтоване на розвиток дружніх взаємин та згуртування учнівського колективу. У процесі виконання вправ на довіру, взаємопідтримку та співпрацю учні вчаться працювати в команді, проявляти емпатію та повагу до інших. Це сприяє створенню позитивного психологічного клімату та зниженню ризику соціальної ізоляції окремих учнів.

Третє заняття присвячене формуванню навичок конструктивного вирішення конфліктів. Учні аналізують типові конфліктні ситуації, знайомляться зі стратегіями поведінки у конфлікті та відпрацьовують навички мирного врегулювання суперечностей за допомогою ролевих ігор та групових обговорень.

Реалізація другого модуля сприяє розвитку соціальної компетентності учнів, покращенню міжособистісних взаємин та формуванню навичок ефективної взаємодії, що є важливим чинником профілактики соціальної дезадаптації.

Третій модуль програми *«Розвиток емоційної стійкості»* спрямований на розвиток емоційної стійкості, формування навичок саморегуляції та зниження рівня тривожності у школярів. Актуальність цього модуля зумовлена тим, що емоційна нестабільність, підвищена тривожність, труднощі у вираженні власних почуттів та невміння справлятися зі стресовими ситуаціями часто виступають важливими чинниками виникнення соціальної дезадаптації. У сучасних умовах високого навчального навантаження та постійних соціальних змін особливого значення набуває формування в учнів умінь емоційної саморегуляції та психологічної стійкості.

До структури модуля входять три заняття: «Мої емоції та почуття», «Стрес та способи його подолання» та «Як подолати тривожність». Перше заняття спрямоване на розвиток емоційної обізнаності учнів, умінь розпізнавати власні емоції та емоції інших людей. У процесі виконання психологічних вправ, бесід та рефлексивних завдань учні вчаться

усвідомлювати власний емоційний стан, конструктивно виражати почуття та розвивати емпатію.

Друге заняття присвячене ознайомленню учнів із поняттям стресу та формуванню навичок його подолання. Учасники програми аналізують основні причини стресових ситуацій у шкільному житті, опановують дихальні вправи, техніки релаксації та психоемоційного розвантаження. Це сприяє зниженню внутрішнього напруження та розвитку навичок самоконтролю.

Третє заняття орієнтоване на профілактику та подолання тривожності. Учні вчаться визначати джерела власних переживань, формують позитивне мислення та відпрацьовують способи подолання страху помилки, невпевненості та хвилювання в навчальних ситуаціях.

Реалізація третього модуля сприяє зміцненню психоемоційного благополуччя учнів, розвитку навичок саморегуляції та формуванню емоційної стійкості, що є важливою умовою успішної соціальної адаптації та профілактики дезадаптації.

Четвертий модуль *«Соціальна адаптація та особистісний розвиток»* спрямований на розвиток соціальної активності, формування життєвих орієнтирів та зміцнення навичок конструктивної взаємодії у колективі. Значущість цього модуля полягає в тому, що успішна соціальна адаптація учня залежить не лише від рівня його комунікативних чи емоційних умінь, а й від здатності усвідомлювати власні цілі, брати відповідальність за свої дії та ефективно взаємодіяти з оточенням. Формування позитивної соціальної позиції сприяє гармонійному особистісному розвитку та попередженню проявів соціальної дезадаптації.

До структури модуля входять три заняття: «Мої цілі та життєві цінності», «Я в колективі» та «Підсумкове заняття». Перше заняття орієнтоване на розвиток навичок самопізнання, визначення особистих цілей та формування позитивної мотивації до саморозвитку. Учні аналізують власні життєві цінності, вчаться планувати майбутнє та усвідомлювати значення відповідального ставлення до навчання й міжособистісних взаємин.

Друге заняття спрямоване на розвиток навичок співпраці та соціальної взаємодії в колективі. У процесі виконання командних вправ і рольових ігор учні вчаться працювати разом, розподіляти обов'язки, підтримувати одне одного та конструктивно вирішувати спільні завдання. Це сприяє формуванню згуртованості учнівського колективу та розвитку почуття відповідальності за результати спільної діяльності.

Підсумкове заняття передбачає узагальнення отриманого досвіду, оцінку особистісних змін та закріплення позитивних навичок, сформованих у процесі реалізації програми. Учні мають можливість проаналізувати власні досягнення, поділитися враженнями та усвідомити значущість отриманих знань і вмінь для подальшого особистісного розвитку.

Четвертий модуль сприяє формуванню активної життєвої позиції, розвитку соціальної компетентності та зміцненню навичок успішної адаптації учнів у шкільному середовищі.

Реалізація програми соціально-педагогічної профілактики дезадаптації учнів спрямована на досягнення позитивних змін у навчальній, емоційній та соціальній сферах розвитку школярів. Очікувані результати програми пов'язані насамперед зі зниженням рівня проявів соціальної дезадаптації та створенням сприятливих умов для гармонійної адаптації учнів до шкільного середовища.

У результаті реалізації програми соціально-педагогічної профілактики дезадаптації учнів очікується:

- формування позитивного ставлення учнів до навчання та шкільного середовища;
- підвищення рівня навчальної мотивації;
- зниження рівня навчальної тривожності та емоційного напруження;
- розвиток позитивної самооцінки та впевненості у власних силах;
- покращення емоційного стану учнів;
- розвиток навичок емоційної саморегуляції;
- формування вмінь конструктивного подолання стресових ситуацій;

- розвиток комунікативних навичок та культури спілкування;
- покращення взаємин між учнями у класному колективі;
- формування навичок взаємопідтримки, співпраці та толерантності;
- зниження рівня конфліктності та проявів агресивної поведінки;
- розвиток навичок конструктивного вирішення конфліктів;
- підвищення рівня соціальної активності учнів;
- формування позитивного психологічного клімату в учнівському колективі;
- зниження ризику виникнення проявів соціальної дезадаптації;
- створення умов для успішної соціальної адаптації учнів у шкільному середовищі.

Таким чином, очікувані результати програми охоплюють комплекс позитивних змін у поведінковій, емоційній та соціальній сферах, що сприятиме успішній соціальній адаптації учнів та профілактиці проявів дезадаптації в умовах сучасного освітнього середовища.

Отже, розроблена програма соціально-педагогічної профілактики дезадаптації учнів є комплексною системою профілактичної роботи, спрямованою на покращення процесу соціальної адаптації школярів в умовах освітнього середовища. Її структура охоплює основні сфери, у яких найчастіше проявляються ознаки дезадаптації: ставлення до навчання, міжособистісна взаємодія, емоційний стан та соціальна активність учнів. Реалізація занять спрямована на розвиток комунікативних навичок, формування позитивної самооцінки, зниження рівня тривожності, розвиток емоційної стійкості та навичок конструктивної взаємодії у колективі.

Впровадження програми створює умови для профілактики соціальної дезадаптації учнів, гармонізації міжособистісних взаємин та формування сприятливого психологічного клімату у шкільному середовищі.

Висновки до другого розділу

У другому розділі дослідження було розглянуто практичні аспекти соціально-педагогічної профілактики дезадаптації учнів, проведено діагностику рівня адаптації школярів до освітнього середовища та розроблено програму профілактичної роботи. Проведене дослідження дозволило визначити особливості проявів дезадаптації учнів у сфері навчальної діяльності, міжособистісних взаємин, взаємодії з учителями та емоційного стану.

Результати анкетування засвідчили, що найбільша частина учнів має середній рівень адаптації до шкільного середовища. Це свідчить про наявність окремих труднощів у процесі соціальної взаємодії, емоційної саморегуляції та навчальної мотивації. Водночас у частини респондентів було виявлено низький рівень адаптації, що проявляється у підвищеній тривожності, труднощах у спілкуванні, невпевненості у власних силах та негативному ставленні до окремих аспектів шкільного життя. Отримані результати підтвердили необхідність організації цілеспрямованої соціально-педагогічної профілактики дезадаптації учнів.

На основі результатів діагностики було розроблено програму соціально-педагогічної профілактики, спрямовану на розвиток позитивного ставлення до навчання, формування комунікативних навичок, розвиток емоційної стійкості та підтримку соціальної адаптації учнів. Програма має модульну структуру та включає систему інтерактивних занять, орієнтованих на активне залучення учнів до спільної діяльності. У процесі реалізації програми передбачено використання тренінгових вправ, рольових ігор, групових дискусій, вправ на рефлексію та психоемоційне розвантаження.

Очікувані результати реалізації програми полягають у зниженні рівня соціальної дезадаптації, покращенні емоційного стану учнів, розвитку навичок конструктивного спілкування, підвищенні навчальної мотивації та формуванні позитивного психологічного клімату у класному колективі. Таким

чином, розроблена програма може бути ефективно використана у практичній діяльності соціального педагога з метою профілактики дезадаптації учнів у сучасному освітньому середовищі.

ВИСНОВКИ

У результаті проведеного дослідження було досягнуто поставленої мети та виконано основні завдання роботи, пов'язані з вивченням методів і форм соціально-педагогічної профілактики дезадаптації учнів.

1. Проаналізовано сутність, ознаки та види соціальної дезадаптації учнів у науковій літературі. Встановлено, що соціальна дезадаптація є складним соціально-психолого-педагогічним явищем, яке проявляється у порушенні процесу взаємодії особистості із соціальним середовищем. Основними ознаками дезадаптації визначено труднощі у навчальній діяльності, порушення міжособистісних взаємин, емоційну нестабільність, низький рівень соціальної активності та прояви девіантної поведінки. У науковій літературі виокремлюють шкільну, соціально-психологічну, поведінкову та емоційну дезадаптацію.

2. Визначено причини та фактори виникнення дезадаптації в учнівському середовищі. З'ясовано, що дезадаптація формується під впливом комплексу взаємопов'язаних чинників: психологічних, соціально-психологічних, сімейних, організаційно-педагогічних, а також соціальних і культурних. Доведено, що несприятливі умови сімейного виховання, труднощі у спілкуванні, високий рівень тривожності, конфлікти в учнівському колективі та перевантаження навчального процесу негативно впливають на процес соціальної адаптації учнів.

3. Охарактеризовано зміст, методи та форми соціально-педагогічної профілактики дезадаптації учнів. Встановлено, що ефективна профілактична робота має бути комплексною, системною та орієнтованою на особистісні потреби учнів. Найбільш ефективними визначено діагностичні, корекційно-розвивальні, інформаційно-просвітницькі методи, а також тренінгові форми роботи, групові заняття, рольові ігри, бесіди та вправи на розвиток комунікативних навичок і емоційної стійкості.

4. Проведено діагностику рівня дезадаптації учнів та розроблено програму соціально-педагогічної профілактики. Результати дослідження засвідчили переважання середнього рівня адаптації учнів до шкільного середовища та наявність окремих проявів дезадаптації у сфері навчання, міжособистісних взаємин і емоційного стану. На основі отриманих результатів було розроблено профілактичну програму, спрямовану на розвиток позитивної самооцінки, комунікативних навичок, емоційної стійкості та соціальної активності учнів.

Таким чином, результати дослідження підтверджують необхідність системної соціально-педагогічної профілактики дезадаптації учнів та свідчать про ефективність комплексного підходу до організації профілактичної роботи в умовах сучасного освітнього середовища.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Бойко О. Особливості соціальної роботи щодо подолання різних форм дезадаптованості дітей та молоді в громаді. *Соціальна робота в громаді: сучасні виклики та перспективи розвитку* : матер. Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Дніпро, 24 берез. 2023 року). Дніпро, 2023. С. 73-76.
2. Босяченко К. Проблема підготовки майбутнього соціального педагога до формування моральної культури дезадаптованих підлітків в умовах дистанційного навчання. *Психолого-педагогічні проблеми вищої і середньої освіти в умовах сучасних викликів: теорія і практика* : матер. VII Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 16-18 берез. 2023 р.). Харків, 2023. С. 665-667.
3. Герасимова І. Прояви феномену дезадаптації в молодших школярів. *Початкова освіта в парадигмі Нової української школи: виклики часу* : матер. Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Глухів, 27 квіт. 2023 року) Глухів, 2023. С. 32-34.
4. Глушко Н. В., Супрун М. Зарубіжний досвід соціально-педагогічної роботи з дезадаптованими старшими підлітками. *Теорія і практика спеціальної педагогіки та психології: збірник наукових праць: до 100-річчя від дня народження професора І. Г. Єременка*. 2017. Вип. 9. С. 40-49.
5. Глушко Н. Дезадаптація старших підлітків як соціально-педагогічна проблема. *Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді*. Вип. 15. К. 11. 2011. С. 210-217.
6. Гнатюк О. Прояви адаптаційних розладів у здобувачів освіти в умовах воєнного стану. *Особистісні та ситуативні детермінанти здоров'я в умовах війни* : матер. IX Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Київ, 14 листоп. 2024 року). Київ, 2024. С. 47-50.
7. Горб Г. Психологічні чинники соціальної дезадаптації підлітків. *Актуальні проблеми практичної психології* : зб. наук. пр. Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. (м. Одеса, 17 трав. 2024 року). Одеса, 2024. С. 38-41.

8. Дудка І. Шкільна дезадаптація як одна з причин девіантної поведінки. *Науковий вимір соціально-педагогічних проблем сьогодення* : зб. матер. V Міжнар. наук.-практ. конф. Ніжин, 13 трав. 2021 р. Ніжин, 2021. С. 26-78.

9. Єсіна Н. Підготовка майбутніх соціальних фахівців до профілактики соціальної дезадаптації обдарованих старшокласників. *Соціальна робота: виклики сьогодення* : зб. тех XII Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Тернопіль, 25-26 трав. 2023 року). Тернопіль, 2023. С. 23-27.

10. Карпенко М. Подолання шкільних труднощів навчання на шляху до здоров'язбереження учнівської молоді. *Сучасні тенденції та перспективи розвитку якісної підготовки майбутніх фахівців фізичної культури і спорту в умовах ступеневої освіти* : матер. VII Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Полтава-Лубни, 17-18 квіт. 2025 року). Полтава-Лубник, 2025. С. 297-300.

11. Козубовська І. Попадинч О., Сойма Н. Організація соціально-педагогічної роботи з дезадаптованими дітьми: зарубіжний досвід. Ужгород : УНУ, 2022. 24 с.

12. Костіна В. Role of social institutions in prevention of maladjustment of pupils. *Science of Europe*. № 12(12). 2017. С. 36-45.

13. Костіна В. Особливості професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів та соціальних працівників до профілактики дезадаптації учнів. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах* : зб. наук. пр. Вип. 53 (106). 2017. С. 400-412.

14. Костіна В. Філософські аспекти професійної підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери до профілактики дезадаптації учнів. *Педагогіка та психологія : збірник наукових праць*. Вип. 56. 2017. С. 24-37.

15. Костюк Н. Психологічний феномен шкільної дезадаптації. *Креативний простір*. № 11. 2023. С. 9-13.

16. Левицький В. Окремі аспекти співвідношення причин та наслідків шкільної дезадаптації. *Актуальні питання корекційної освіти (Педагогічні науки)*. 2022. Вип. 20. <https://doi.org/10.32626/2413-2578.2022-20.82-90>.

17. Магдисюк Л., Лесик М. Особливості психологічної допомоги дітям при шкільній дезадаптації молодшого віку в НУШ. *Соціальна адаптація особистості в сучасному суспільстві, ортобіоз та паліативна допомога* : матеріали VIII наук.-практ. інтернет-конф. Луцьк, 10-12 груд. 2021 р. Луцьк, 2021. С. 117-120.
18. Маковецька Н. Історичні аспекти соціальної роботи з профілактики дитячої дезадаптації. *Наука. Освіта. Молодь*. Ч. 1. 2021. С. 227-230.
19. Матрос О. Роль соціальної профілактики в закладах загальної середньої освіти. *Наукові інновації та передові технології. Серія: Педагогіка*. № 1(29) 2024. С. 765-776.
20. Мельничук С. Шкільна дезадаптація молодших школярів як психолого-педагогічна проблема. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Психологія*. 2022. Вип. 5. С. 39-43.
21. Опанасенко О. Соціально-педагогічна робота з дітьми та молоддю в закладах освіти територіальних громад під час воєнного стану. *Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського*. № 3 (148). Одеса, 2024. С.60- 64.
22. Перелигіна Л., Швалб А., Дербеньова А. Шляхи корекції психічної дезадаптації до навчальної діяльності у період воєнного часу. *Проблеми екстремальної та кризової психології*. № 2(4). 2022. С. 123-127.
23. Пліско Є., Брусенко А., Шарікова-Дегтяр К. Соціально-педагогічна профілактика важковиховуваності учнів загальноосвітніх шкіл. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика* : зб. наук. пр. № 1(111). Т. 1. 2025. <https://doi.org/10.33216/2220-6310/2025-111-1-101-109>.
24. Пріснякова Л., Бабанська С. Особливості соціально-психологічних факторів шкільної дезадаптації молодших підлітків. *Modern Research in Science and Education* : proceedings of X International Scientific and Practical Conference. Chicago, May 29-31 2024. Chicago, 2024. С. 600-605.
25. Розлуцька Г., Куриця В. Адаптація та дезадаптація у новому освітньому середовищі дітей вимушених переселенців старшого дошкільного

віку. *International Science Journal of Education and Linguistics*. 2023. Vol. 2. Issue 3. <https://doi.org/10.46299/j.isjel.20230203.02>.

26. Психологічна і соціально-педагогічна реабілітація учасників освітнього процесу в умовах закладу освіти : практ. посіб. / за наук. ред. В. Панка. Київ : УНМЦ практичної психології і соціальної роботи, 2025. 160 с.

27. Туриніна О., Поспішна Т. Діагностика та корекція дезадаптації молодших школярів загальноосвітньої школи. *Information and Its Impact on Social Processes : Abstracts of XIII International Scientific and Practical Conference*. Florence. April 3-5, 2023. Florence, 2023. С. 249-254.

28. Хоронжук В. Технологія соціально-педагогічної підтримки дезадаптованих старшокласників. *Соціальна педагогіка: теорія та практика*. 2014. № 2. С. 50-57.

29. Suchikova Y., Tsybuliak N.; Teixeira da Silva J. A.; Nazarovets S. GAIDeT (Generative AI Delegation Taxonomy): A taxonomy for humans to delegate tasks to generative artificial intelligence in scientific research and publishing. *Accountability in Research*, in press. 2025. <https://doi.org/10.1080/08989621.2025.2544331> (дата звернення: 19.04.2025).

ДЕКЛАРАЦІЯ ВИКОРИСТАННЯ ГШІ

Автори заявляють про використання генеративного ШІ у процесі дослідження та підготовки рукопису. Відповідно до таксономії GAIDeT (2025), наведені нижче завдання були делеговані інструментам генеративного ШІ за повного людського нагляду:

- Генерування ідей
- Вибір методів дослідження
- Вичитування та редагування
- Виявлення трендів

Використаний інструмент генеративного ШІ: ChatGPT.

Повну відповідальність за фінальний рукопис несуть автори.

Інструменти генеративного ШІ не зазначаються як автори та не несуть відповідальності за кінцеві результати.

Декларацію подала: Альона ВАЛЯВСЬКА

ДОДАТКИ

Додаток А

Анкета

для учнів з діагностики рівня адаптації до шкільного середовища

Мета: визначення рівня адаптації учнів до шкільного середовища за основними сферами: ставлення до навчання, взаємини з однолітками, взаємини з учителями та емоційний стан.

Інструкція для учнів:

Прочитайте кожне твердження та оберіть один із варіантів відповіді:

3 бали – «так»

2 бали – «частково»

1 бал – «ні»

№	Твердження	Бали
1.	БЛОК 1. СТАВЛЕННЯ ДО НАВЧАННЯ	
1	Мені подобається навчатися у школі.	
2	Я із задоволенням відвідую уроки.	
3	Мені цікаво вивчати нові теми.	
4	Я намагаюся сумлінно виконувати домашні завдання.	
5	Я легко зосереджуюся на навчанні.	
6	Я не боюся відповідати біля дошки.	
7	Я прагну отримувати хороші оцінки.	
8	Я рідко пропускаю уроки без причини.	
9	Я відчуваю впевненість під час навчання.	
10	Я вважаю навчання важливим для свого майбутнього.	
2.	БЛОК 2. ВЗАЄМИНИ З ОДНОЛІТКАМИ	
1	У мене хороші стосунки з однокласниками.	
2	Я легко знаходжу спільну мову з ровесниками.	
3	Я маю друзів у класі.	
4	Однокласники підтримують мене у складних ситуаціях.	
5	Я відчуваюся комфортно у своєму класі.	
6	Я беру участь у спільних заходах класу.	
7	Мені легко висловлювати свою думку серед однолітків.	
8	Я рідко конфліктую з іншими учнями.	
9	Я не відчуваю себе самотнім(ньою) у школі.	
10	У класі мене поважають.	
3.	БЛОК 3. ВЗАЄМИНИ З УЧИТЕЛЯМИ	
1	Учителі ставляться до мене доброзичливо.	
2	Я можу звернутися до вчителя по допомогу.	
3	Учителі підтримують мене у складних ситуаціях.	

4	Я не боюся висловлювати власну думку на уроках.	
5	Учителі справедливо оцінюють мої знання.	
6	Мені комфортно спілкуватися з педагогами.	
7	Учителі помічають мої успіхи.	
8	Я відчуваю повагу з боку педагогів.	
9	У мене рідко виникають конфлікти з учителями.	
10	Я довіряю більшості педагогів у школі.	
4.	БЛОК 4. ЕМОЦІЙНИЙ СТАН У ШКОЛІ	
1	Я почуваюся спокійно у школі.	
2	У мене рідко виникає тривога перед уроками.	
3	Я не відчуваю сильного стресу через навчання.	
4	У школі я переважно маю гарний настрій.	
5	Я відчуваю себе впевнено серед інших учнів.	
6	Мене рідко засмучують шкільні невдачі.	
7	Я не боюся помилитися на уроці.	
8	Після навчального дня я не відчуваю сильного емоційного виснаження.	
9	Я відчуваю психологічний комфорт у школі.	
10	Я із задоволенням беру участь у шкільному житті.	

ОБРОБКА РЕЗУЛЬТАТІВ:

1. Аналіз за окремими блоками
У кожному блоці по 10 запитань.

Максимальна кількість балів за блок – 30

Мінімальна кількість балів за блок – 10

Рівні адаптації за блоками

Кількість балів	Рівень
25-30 балів	високий
18-24 бали	середній
10-17 балів	низький

ЗАГАЛЬНИЙ АНАЛІЗ РЕЗУЛЬТАТІВ:

Максимальна загальна кількість балів – 120

Мінімальна кількість балів – 40

Загальна кількість балів	Загальний рівень адаптації
100-120 балів	високий рівень адаптації
70-99 балів	середній рівень адаптації
40-69 балів	низький рівень адаптації

ІНТЕРПРЕТАЦІЯ РЕЗУЛЬТАТІВ:

Високий рівень свідчить про успішну адаптацію учня до шкільного середовища, позитивне ставлення до навчання, емоційний комфорт та конструктивні взаємини з оточенням.

Середній рівень вказує на наявність окремих труднощів адаптації, що потребують профілактичної підтримки.

Низький рівень може свідчити про ознаки соціальної дезадаптації та необхідність соціально-педагогічного супроводу.

**Програма
соціально-педагогічної профілактики дезадаптації учнів**

Тривалість програми: 4 місяці

Кількість занять: 12

Періодичність: 1 раз на тиждень

Тривалість одного заняття: 45-60 хвилин

Мета програми: профілактика соціальної дезадаптації учнів шляхом розвитку комунікативних навичок, емоційної стійкості, позитивної навчальної мотивації та формування сприятливих міжособистісних взаємин у шкільному середовищі.

**МОДУЛЬ 1. РОЗВИТОК ПОЗИТИВНОГО СТАВЛЕННЯ ДО СЕБЕ
ТА ШКОЛИ**

Мета модуля: формування у учнів позитивного ставлення до себе, власних можливостей та шкільного середовища, розвиток адекватної самооцінки, впевненості у собі, позитивної навчальної мотивації та зниження рівня навчальної тривожності.

Завдання модуля:

- створити сприятливу психологічну атмосферу та згуртувати учнівський колектив;
- сприяти формуванню позитивної самооцінки та усвідомленню учнями власних сильних сторін;
- розвивати впевненість у собі та позитивне самосприйняття;
- формувати позитивне ставлення до навчання та шкільного середовища;
- знижувати рівень навчальної тривожності та емоційного напруження;
- формувати навички емоційної саморегуляції та подолання стресових ситуацій;
- сприяти розвитку внутрішньої мотивації до навчальної діяльності;
- створювати умови для емоційного комфорту та психологічної безпеки учнів.

Заняття 1. Знайомство та формування позитивної атмосфери

Мета заняття: створення сприятливої психологічної атмосфери в групі, знайомство учасників, формування довірливих взаємин та позитивного настрою на подальшу спільну роботу.

Структура заняття

1. Організаційний етап (5 хвилин)

Вступне слово соціального педагога. Соціальний педагог вітає учасників, коротко розповідає про мету програми та значення доброзичливої атмосфери в групі.

Орієнтовні слова ведучого:

«Сьогодні ми розпочинаємо цикл занять, які допоможуть нам краще розуміти себе та інших, навчитися ефективно спілкуватися, підтримувати одне одного та почуватися комфортніше у школі».

2. Вправа «Ім'я та позитивна риса» (10 хвилин)

Мета: знайомство учасників та створення позитивного емоційного настрою.

Хід вправи: учні по черзі називають своє ім'я та позитивну рису характеру на ту ж літеру, що й ім'я.

Наприклад:

«Я – Марина, я – миролюбна».

«Я – Олег, я – організований».

Після представлення всіх учасників проводиться коротке обговорення.

Обговорення:

- Чи легко було говорити про свої позитивні якості?
- Що нового ви дізналися одне про одного?

3. Вправа «Наші правила» (10 хвилин)

Мета: створення безпечної атмосфери та визначення правил роботи групи.

Хід вправи: учням пропонується разом сформулювати правила роботи під час занять. Соціальний педагог записує пропозиції на ватмані.

Орієнтовні правила:

- поважати думку інших;
- не перебивати;
- бути активними;
- дотримуватися конфіденційності;
- підтримувати одне одного.

Після обговорення всі учасники погоджуються з правилами.

4. Вправа «Спільне коло» (15 хвилин)

Мета: згуртування групи та розвиток позитивної взаємодії.

Хід вправи: учасники стають у коло. Соціальний педагог кидає м'яч одному з учасників і говорить позитивне побажання або комплімент. Учень,

який отримав м'яч, передає його іншому учаснику з власним позитивним висловлюванням.

Приклади:

- «Бажаю тобі гарного настрою».
- «Ти дуже привітний».
- «Нехай у тебе все виходить».

Обговорення:

- Які емоції виникали під час вправи?
- Чи приємно було отримувати позитивні слова?

5. Рефлексія «Мій настрій» (5–7 хвилин)

Мета: усвідомлення власного емоційного стану після заняття.

Хід вправи: учням пропонується на стікері намалювати смайлик або написати одне слово, яке відображає їхній настрій після заняття, та прикріпити його на плакат.

6. Підбиття підсумків (3 хвилини)

Соціальний педагог дякує учасникам за активність, підкреслює важливість підтримки та взаємоповаги в групі.

Орієнтовні слова ведучого:

«Сьогодні ми зробили перший крок до створення дружньої та безпечної атмосфери. Попереду нас чекає ще багато цікавих занять».

Заняття 2. Я та моя самооцінка

Мета заняття: формування позитивної самооцінки учнів, розвиток впевненості у власних силах та усвідомлення власних позитивних якостей.

Структура заняття

1. Організаційний етап (5 хвилин)

Вступне слово соціального педагога

Соціальний педагог вітає учасників та повідомляє тему заняття.

Орієнтовні слова ведучого: «Кожна людина має свої сильні сторони, таланти та позитивні якості. Сьогодні ми будемо вчитися краще розуміти себе, помічати власні успіхи та формувати впевненість у своїх можливостях».

2. Вправа «Моє ім'я – моя сила» (7–10 хвилин)

Мета: активізація позитивного самосприйняття.

Хід вправи: учням пропонується написати своє ім'я вертикально на аркуші паперу та до кожної літери дібрати позитивну рису характеру або здібність.

Приклад:

М – мудра

А – активна

Р – розумна

І – ініціативна

Я – яскрава

Після виконання вправи кілька учнів презентують свої роботи.

Обговорення:

- Чи легко було називати свої позитивні якості?
- Які риси ви цінуєте у собі найбільше?

3. Вправа «Мої сильні сторони» (15 хвилин)

Мета: формування адекватної самооцінки та впевненості у собі.

Хід вправи:

Учням роздаються аркуші, на яких вони записують:

- свої позитивні риси;
- свої успіхи;
- те, що у них добре виходить;
- за що їх можуть поважати інші.

Після цього учасники за бажанням діляться своїми відповідями.

Обговорення:

- Що нового ви зрозуміли про себе?
- Чому важливо помічати свої успіхи?

4. Вправа «Комплімент по колу» (10 хвилин)

Мета: підвищення самооцінки та формування позитивної атмосфери в групі.

Хід вправи: учасники стають у коло та по черзі говорять комплімент або позитивну характеристику сусідові.

Приклади:

- «Ти дуже доброзичливий».
- «Мені подобається твоя щирість».
- «Ти вмієш підтримати інших».

Обговорення:

- Які емоції ви відчували, коли отримували компліменти?
- Чому важливо підтримувати інших людей?

5. Рефлексія «Сонце моїх якостей» (5–7 хвилин)

Мета: закріплення позитивного образу «Я».

Хід вправи: учням пропонується намалювати сонце, у центрі якого написати своє ім'я, а на промінцях – свої позитивні якості та здібності.

Після виконання вправи учні коротко коментують свої малюнки.

6. Підбиття підсумків (3 хвилини)

Соціальний педагог підсумовує результати заняття та наголошує на важливості позитивного ставлення до себе.

Орієнтовні слова ведучого:

«Кожен із вас є унікальною особистістю зі своїми сильними сторонами. Важливо вірити у власні можливості, помічати свої успіхи та підтримувати себе навіть у складних ситуаціях».

Заняття 3. Навчання без стресу

Мета заняття: зниження рівня навчальної тривожності учнів, формування позитивного ставлення до навчання та розвиток навичок емоційної саморегуляції у стресових ситуаціях.

Структура заняття

1. Організаційний етап (5 хвилин)

Вступне слово соціального педагога

Соціальний педагог вітає учасників та повідомляє тему заняття.

Орієнтовні слова ведучого: «Навчання іноді може викликати хвилювання, втому або тривогу. Сьогодні ми поговоримо про те, як справлятися зі стресом, зберігати спокій та підтримувати себе у складних ситуаціях».

2. Вправа «Мій шкільний стрес» (10 хвилин)

Мета: усвідомлення причин навчальної тривожності.

Хід вправи: учням пропонується написати на стікерах ситуації, які викликають у них хвилювання у школі (контрольні роботи, відповіді біля дошки, велика кількість домашніх завдань тощо). Після цього стікери прикріплюються на плакат.

Соціальний педагог узагальнює відповіді та проводить коротке обговорення.

Обговорення:

- Які ситуації викликають найбільше хвилювання?
- Чи всі люди інколи переживають стрес?
- Що допомагає вам заспокоїтися?

3. Мінілекція «Що таке стрес?» (5–7 хвилин)

Мета: ознайомлення учнів із поняттям стресу та його впливом на людину.

Зміст: соціальний педагог коротко пояснює:

- що таке стрес;
- як він проявляється;
- чому важливо вміти контролювати свої емоції;
- які існують способи подолання стресу.

4. Вправа «Дихання спокою» (7–10 хвилин)

Мета: навчання технік емоційної саморегуляції.

Хід вправи: учням пропонується виконати просту дихальну вправу:

- повільний вдих через ніс на 4 рахунки;
- затримка дихання на 2 рахунки;
- повільний видих через рот на 4 рахунки.

Вправу повторюють кілька разів під спокійну музику або у тиші.

Обговорення:

- Як змінився ваш емоційний стан?
- Чи стало легше та спокійніше?

5. Вправа «Мій ресурс» (10 хвилин)

Мета: формування позитивного мислення та внутрішньої підтримки.

Хід вправи:

Учням пропонується намалювати або записати:

- що допомагає їм відчувати себе спокійніше;
- що приносить радість;
- хто підтримує їх у складних ситуаціях.

Після виконання вправи учні за бажанням діляться своїми відповідями.

6. Рефлексія «Мій настрій після заняття» (5 хвилин)

Мета: усвідомлення емоційних змін після заняття.

Хід вправи:

Учні коротко відповідають на запитання:

- Що було для мене корисним?
- Що я спробую використовувати у повсякденному житті?

7. Підбиття підсумків (3 хвилини)

Соціальний педагог узагальнює результати заняття та наголошує на важливості турботи про власний емоційний стан.

Орієнтовні слова ведучого:

«Стрес є частиною життя кожної людини, але дуже важливо вміти керувати своїми емоціями, знаходити підтримку та вірити у власні сили».

МОДУЛЬ 2. РОЗВИТОК КОМУНІКАТИВНИХ НАВИЧОК

Мета модуля: розвиток у учнів навичок ефективного спілкування, конструктивної взаємодії та співпраці з однолітками, формування вмінь вирішувати конфліктні ситуації мирним шляхом і створення позитивного психологічного клімату в учнівському колективі.

Завдання модуля:

- формувати навички конструктивного спілкування та активного слухання;
- розвивати вміння висловлювати власні думки та почуття;
- сприяти розвитку емпатії та толерантного ставлення до інших;
- формувати навички співпраці та взаємопідтримки у колективі;
- покращувати міжособистісні взаємини між учнями;
- знижувати рівень конфліктності в учнівському середовищі;
- навчати учнів конструктивних способів вирішення конфліктів;
- сприяти розвитку комунікативної впевненості та соціальної активності;
- створювати умови для згуртування учнівського колективу та формування позитивного психологічного клімату.

Заняття 4. «Ефективне спілкування»

Мета заняття: розвиток навичок ефективного спілкування, формування вмінь слухати співрозмовника, висловлювати власні думки та підтримувати конструктивну взаємодію з оточенням.

Структура заняття

1. Організаційний етап (5 хвилин)

Вступне слово соціального педагога

Соціальний педагог вітає учасників та ознайомлює їх із темою заняття.

Орієнтовні слова ведучого:

«Спілкування є важливою частиною нашого життя. Від того, як ми вміємо слухати, говорити та розуміти інших, залежить якість наших взаємин. Сьогодні ми будемо вчитися ефективно спілкуватися та краще взаємодіяти один з одним».

2. Вправа «Зіпсований телефон» (7–10 хвилин)

Мета: усвідомлення важливості уважного слухання.

Хід вправи:

Учасники стають у ряд або коло. Соціальний педагог пошепки говорить першому учаснику коротке повідомлення. Учні передають його один одному пошепки. Останній учасник озвучує повідомлення вголос.

Після виконання вправи порівнюється початкове та кінцеве повідомлення.

Обговорення:

- Чому інформація змінилася?
- Що заважає уважно слухати?
- Чому важливо слухати співрозмовника?

3. Мінілекція «Правила ефективного спілкування» (5–7 хвилин)

Мета: ознайомлення учнів з основними правилами конструктивної комунікації.

Основні питання:

- уміння слухати;
- повага до співрозмовника;
- доброзичливий тон;
- уміння висловлювати власну думку;
- важливість невербального спілкування.

4. Вправа «Активне слухання» (10–12 хвилин)

Мета: розвиток навичок уважного слухання та взаєморозуміння.

Хід вправи: учні працюють у парах. Один учасник протягом 1–2 хвилин розповідає про свій улюблений вид відпочинку, а інший уважно слухає, не перебиваючи. Потім слухач коротко переказує почуте.

Після цього учасники міняються ролями.

Обговорення:

- Чи легко було слухати, не перебиваючи?
- Що допомагало краще зрозуміти співрозмовника?
- Які емоції виникали під час вправи?

5. Вправа «Я-повідомлення» (10 хвилин)

Мета: формування навичок коректного висловлювання власних почуттів.

Хід вправи: соціальний педагог пояснює різницю між звинуваченнями та «Я-повідомленнями».

Приклад:

- «Ти мене дратуєш!» →
- «Я засмучуюся, коли мене не слухають».

Учні пропонуються ситуації, у яких вони мають сформулювати «Я-повідомлення».

Обговорення:

- Чому важливо говорити про свої почуття спокійно?
- Як це допомагає уникати конфліктів?

6. Рефлексія «Що я зрозумів?» (5 хвилин)

Мета: усвідомлення отриманого досвіду.

Хід вправи: учні по черзі завершують речення:

- «Сьогодні я зрозумів(ла), що...»
- «Для мене було важливим...»
- «Я хочу навчитися...»

7. Підбиття підсумків (3 хвилини)

Соціальний педагог узагальнює результати заняття та підкреслює значення ефективного спілкування у повсякденному житті.

Орієнтовні слова ведучого:

«Уміння слухати, розуміти та поважати інших допомагає будувати дружні взаємини та уникати багатьох конфліктів. Ефективне спілкування – важлива навичка для кожної людини».

Заняття 5. «Дружба та взаємопідтримка»

Мета заняття: формування у учнів навичок дружньої взаємодії, взаємопідтримки та співпраці, розвиток позитивних міжособистісних взаємин у класному колективі.

Структура заняття**1. Організаційний етап (5 хвилин)**

Вступне слово соціального педагога

Соціальний педагог вітає учасників та повідомляє тему заняття.

Орієнтовні слова ведучого: «Кожній людині важливо відчувати підтримку, розуміння та дружнє ставлення. Сьогодні ми поговоримо про те, що таке справжня дружба та як навчитися підтримувати одне одного».

2. Вправа «Павутинка дружби» (10 хвилин)

Мета: створення атмосфери довіри та згуртування групи.

Хід вправи: учасники стають у коло. Соціальний педагог тримає клубок ниток, називає позитивну рису одного з учасників та передає йому клубок, залишаючи нитку у себе. Далі учасники передають клубок один одному, утворюючи «павутинку дружби».

Обговорення:

- Що символізує ця павутинка?
- Чому важливо підтримувати один одного?
- Як почувається людина, коли має друзів?

3. Мінілекція «Що таке справжня дружба?» (5–7 хвилин)

Мета: усвідомлення значення дружніх взаємин.

Основні питання:

- ознаки справжньої дружби;
- взаємоповага та підтримка;
- довіра у взаєминах;
- уміння допомагати та співпереживати.

4. Вправа «Добрі слова» (10–12 хвилин)

Мета: розвиток позитивного ставлення до однокласників.

Хід вправи: кожен учень отримує аркуш із власним ім'ям. Аркуші передаються по колу, а інші учасники записують позитивні якості або побажання для власника аркуша.

Після завершення вправи учні читають отримані записи.

Обговорення:

- Які емоції виникли під час читання?
- Чому важливо говорити приємні слова іншим?
- Як підтримка впливає на людину?

5. Вправа «Разом ми сила» (10 хвилин)

Мета: розвиток навичок співпраці та командної взаємодії.

Хід вправи: учні об'єднуються у невеликі групи та отримують завдання створити спільний малюнок або символ дружнього класу.

Після завершення роботи групи презентують свої результати.

Обговорення:

- Чи легко було працювати разом?
- Що допомагало досягти спільного результату?
- Чому важливо вміти співпрацювати?

6. Рефлексія «Мій друг – це...» (5 хвилин)

Мета: усвідомлення цінності дружніх взаємин.

Хід вправи: УЧНІ по черзі завершують речення:

- «Справжній друг – це людина, яка...»
- «Я можу підтримати інших, коли...»
- «Сьогодні я зрозумів(ла), що...»

7. Підбиття підсумків (3 хвилини)

Соціальний педагог узагальнює результати заняття та наголошує на важливості дружби та взаємопідтримки.

Орієнтовні слова ведучого: «Дружба, підтримка та доброзичливе ставлення допомагають людям почуватися впевненіше та щасливіше. Важливо не лише мати друзів, а й самому бути хорошим другом».

Заняття 6. «Конфлікти та шляхи їх вирішення»

Мета заняття: формування у учнів навичок конструктивного вирішення конфліктів, розвитку самоконтролю та вміння знаходити компроміс у складних ситуаціях спілкування.

Структура заняття

1. Організаційний етап (5 хвилин)

Вступне слово соціального педагога

Соціальний педагог вітає учасників та повідомляє тему заняття.

Орієнтовні слова ведучого: «У житті кожної людини можуть виникати конфлікти. Важливо не уникати їх, а навчитися правильно реагувати, контролювати свої емоції та знаходити мирні способи вирішення суперечок».

2. Вправа «Асоціації до слова “конфлікт”» (7–10 хвилин)

Мета: визначення уявлень учнів про конфлікт.

Хід вправи: учням пропонується назвати асоціації до слова «конфлікт». Соціальний педагог записує відповіді на дошці або ватмані.

Обговорення:

- Чому виникають конфлікти?
- Чи завжди конфлікт є негативним?
- Як люди поведуться під час конфлікту?

3. Мінілекція «Способи вирішення конфліктів» (5–7 хвилин)

Мета: ознайомлення учнів із конструктивними способами вирішення конфліктів.

Основні питання:

- причини конфліктів;
- агресивна та конструктивна поведінка;
- компроміс і співпраця;
- значення поваги та вміння слухати.

4. Вправа «Конфліктні ситуації» (15 хвилин)

Мета: формування навичок конструктивного вирішення конфліктів.

Хід вправи: учні об'єднуються у групи та отримують картки з описом конфліктних ситуацій.

Приклади ситуацій:

- однокласники посварилися через непорозуміння;
- учень образив товариша;

друзі не можуть домовитися під час спільної роботи.

Групи мають:

- визначити причину конфлікту;
- запропонувати способи його мирного вирішення;
- продемонструвати ситуацію у вигляді короткої сценки.

Обговорення:

- Які способи вирішення конфлікту були найефективнішими?
- Що допомагає уникнути сварок?
- Чому важливо контролювати свої емоції?

5. Вправа «Я можу спокійно сказати...» (7–10 хвилин)

Мета: розвиток навичок конструктивного висловлення власних почуттів.

Хід вправи: учням пропонується завершити речення:

- «Мені неприємно, коли...»
- «Я хотів(ла) б, щоб...»
- «Я можу спокійно вирішити проблему, якщо...»

Соціальний педагог звертає увагу на важливість спокійного та доброзичливого спілкування.

6. Рефлексія «Що я зрозумів(ла)?» (5 хвилин)

Мета: усвідомлення отриманого досвіду.

Хід вправи: учні по черзі відповідають:

- Що нового я дізнався(лася)?
- Який спосіб вирішення конфлікту мені запам'ятався?
- Що я буду використовувати у житті?

7. Підбиття підсумків (3 хвилини)

Соціальний педагог підсумовує результати заняття та наголошує на важливості конструктивного спілкування.

Орієнтовні слова ведучого: «Конфлікти є природною частиною спілкування, але дуже важливо вміти вирішувати їх спокійно, з повагою до інших та без агресії. Уміння домовлятися допомагає зберігати дружні взаємини та створювати позитивну атмосферу у колективі».

МОДУЛЬ 3. РОЗВИТОК ЕМОЦІЙНОЇ СТІЙКОСТІ

Мета модуля: формування у учнів навичок емоційної саморегуляції, розвитку емоційної стійкості та конструктивного подолання стресових і тривожних ситуацій у шкільному середовищі.

Завдання модуля:

- ознайомити учнів із поняттям емоцій, стресу та тривожності;
- формувати навички розпізнавання та усвідомлення власних емоційних станів;
- розвивати вміння конструктивно виражати свої емоції та почуття;
- сприяти розвитку емоційної саморегуляції та самоконтролю;

- навчати учнів способів подолання стресу та емоційного напруження;
- знижувати рівень навчальної тривожності;
- формувати позитивне мислення та впевненість у власних силах;
- розвивати навички психологічної стійкості у складних життєвих ситуаціях;
- створювати умови для емоційного комфорту та психологічної безпеки учнів.

Заняття 7. «Мої емоції та почуття»

Мета заняття: розвиток емоційної обізнаності учнів, формування навичок розпізнавання та конструктивного вираження власних емоцій і почуттів.

Структура заняття

1. Організаційний етап (5 хвилин)

Вступне слово соціального педагога

Соціальний педагог вітає учасників та повідомляє тему заняття.

Орієнтовні слова ведучого: «Щодня ми переживаємо різні емоції: радість, хвилювання, страх, образу чи захоплення. Важливо навчитися розуміти свої почуття та правильно їх виражати. Сьогодні ми будемо говорити про емоції та вчитися краще розуміти себе».

2. Вправа «Впізнай емоцію» (10 хвилин)

Мета: розвиток уміння розпізнавати емоції.

Хід вправи: соціальний педагог демонструє картки із зображенням різних емоцій або показує емоцію мімікою та жестами. Учні мають визначити, яку емоцію зображено.

Орієнтовні емоції:

- радість;
- сум;
- страх;
- здивування;
- злість;
- хвилювання.

Обговорення:

- За якими ознаками можна зрозуміти емоції людини?
- Чому важливо розуміти почуття інших?

3. Мінілекція «Емоції в житті людини» (5–7 хвилин)

Мета: ознайомлення учнів із роллю емоцій у житті людини.

Основні питання:

- що таке емоції та почуття;

- позитивні та негативні емоції;
- як емоції впливають на поведінку людини;
- чому важливо вміти керувати своїми емоціями.

4. Вправа «Кольори мого настрою» (10–12 хвилин)

Мета: усвідомлення власного емоційного стану.

Хід вправи: учням пропонується намалювати свій настрій за допомогою кольорів, символів або невеликого малюнка.

Після виконання вправи учні за бажанням пояснюють свої роботи.

Обговорення:

- Які кольори ви обрали та чому?
- Що впливає на ваш настрій?
- Що допомагає покращити емоційний стан?

5. Вправа «Я можу сказати про свої почуття» (10 хвилин)

Мета: формування навичок конструктивного вираження емоцій.

Хід вправи: учні по черзі завершують речення:

- «Я радію, коли...»
- «Я засмучуюся, коли...»
- «Я хвилююся, якщо...»
- «Мені допомагає заспокоїтися...»

Соціальний педагог звертає увагу на важливість відкритого та спокійного вираження своїх почуттів.

6. Рефлексія «Мій емоційний стан зараз» (5 хвилин)

Мета: усвідомлення емоційних змін після заняття.

Хід вправи: учням пропонується коротко описати свій настрій після заняття одним словом або смайликом.

7. Підбиття підсумків (3 хвилини)

Соціальний педагог узагальнює результати заняття та наголошує на важливості емоційної саморегуляції.

Орієнтовні слова ведучого: «Усі емоції є важливими, адже вони допомагають нам розуміти себе та інших. Головне – навчитися правильно виражати свої почуття та контролювати емоції у складних ситуаціях».

Заняття 8. «Стрес та способи його подолання»

Мета заняття: формування у учнів навичок подолання стресу, розвитку емоційної саморегуляції та зниження рівня психоемоційного напруження.

Структура заняття

1. Організаційний етап (5 хвилин)

Вступне слово соціального педагога

Соціальний педагог вітає учасників та ознайомлює їх із темою заняття.

Орієнтовні слова ведучого: «Кожна людина іноді переживає стрес або хвилювання. Важливо навчитися розуміти свій емоційний стан та знати, як

допомогти собі впоратися з напруженням. Сьогодні ми будемо вчитися долати стресові ситуації».

2. Вправа «Що викликає у мене стрес?» (10 хвилин)

Мета: усвідомлення причин виникнення стресу.

Хід вправи: учням пропонується написати на стікерах ситуації, які викликають у них напруження або хвилювання.

Приклади:

- контрольні роботи;
- конфлікти з однокласниками;
- страх помилитися;
- велике навчальне навантаження.

Після цього стікери прикріплюються на плакат та обговорюються у групі.

Обговорення:

- Які ситуації викликають найбільше хвилювання?
- Як ви зазвичай реагуєте на стрес?
- Чи можна навчитися керувати своїми емоціями?

3. Мінілекція «Що таке стрес?» (5–7 хвилин)

Мета: ознайомлення учнів із поняттям стресу та його впливом на організм людини.

Основні питання:

- поняття стресу;
- фізичні та емоційні прояви стресу;
- позитивний і негативний стрес;
- важливість емоційної саморегуляції.

4. Вправа «Дихальна релаксація» (7–10 хвилин)

Мета: формування навичок емоційного заспокоєння.

Хід вправи: соціальний педагог пропонує учням виконати дихальну вправу:

- повільний вдих через ніс;
- затримка дихання;
- повільний видих через рот.

Вправу повторюють кілька разів у спокійному темпі.

Обговорення:

- Як змінився ваш стан після вправи?
- Чи відчули ви розслаблення?

5. Вправа «Мій ресурс» (10 хвилин)

Мета: формування позитивного мислення та внутрішньої підтримки.

Хід вправи:

Учням пропонується записати або намалювати:

- що допомагає їм заспокоїтися;
- що приносить радість;
- хто підтримує їх у складних ситуаціях.

Після виконання вправи учні за бажанням презентують свої відповіді.

Обговорення:

- Що допомагає вам долати труднощі?
- Чому важливо мати підтримку?

6. Рефлексія «Що я візьму для себе?» (5 хвилин)

Мета: усвідомлення корисності отриманих знань.

Хід вправи:

Учні завершують речення:

- «Сьогодні я зрозумів(ла), що...»
- «Для мене було корисним...»
- «У стресовій ситуації я спробую...»

7. Підбиття підсумків (3 хвилини)

Соціальний педагог підсумовує результати заняття та наголошує на важливості турботи про власний емоційний стан.

Орієнтовні слова ведучого: «Стрес є природною реакцією людини, але важливо навчитися контролювати свої емоції, знаходити підтримку та використовувати способи, які допомагають зберігати спокій і впевненість».

Заняття 9. «Як подолати тривожність»

Мета заняття: зниження рівня тривожності учнів, формування навичок емоційної саморегуляції та розвитку позитивного мислення у стресових ситуаціях.

Структура заняття**1. Організаційний етап (5 хвилин)**

Вступне слово соціального педагога

Соціальний педагог вітає учасників та повідомляє тему заняття.

Орієнтовні слова ведучого: «Кожна людина інколи хвилюється або переживає через певні ситуації. Важливо навчитися розуміти свої емоції та знати, як можна подолати тривожність і зберегти внутрішній спокій».

2. Вправа «Мої хвилювання» (10 хвилин)

Мета: усвідомлення причин тривожності.

Хід вправи: учням пропонується написати на стікерах ситуації, які викликають у них хвилювання або страх.

Приклади:

- контрольні роботи;
- виступ перед класом;
- страх помилитися;
- конфлікти з однолітками.

Після цього учасники за бажанням обговорюють свої відповіді.

Обговорення:

- Чи всі люди іноді хвилюються?
- Що найчастіше викликає тривогу?

- Як ви поведетеся у хвилюючих ситуаціях?

3. Мінілекція «Що таке тривожність?» (5–7 хвилин)

Мета: ознайомлення учнів із поняттям тривожності та її проявами.

Основні питання:

- поняття тривожності;
- фізичні та емоційні прояви хвилювання;
- вплив тривожності на поведінку та навчання;
- способи подолання тривоги.

4. Вправа «Спокійне дихання» (7–10 хвилин)

Мета: формування навичок емоційного заспокоєння.

Хід вправи: учням пропонується виконати дихальну вправу:

- повільний вдих через ніс;
- затримка дихання на кілька секунд;
- повільний видих через рот.

Вправа повторюється кілька разів у спокійному темпі.

Обговорення:

- Як змінився ваш емоційний стан?
- Чи допомагає дихання заспокоїтися?

5. Вправа «Позитивна думка» (10 хвилин)

Мета: розвиток позитивного мислення та впевненості у собі.

Хід вправи: соціальний педагог пропонує учням замінити тривожні думки на позитивні твердження.

Приклади:

«Я не впораюся» → «Я постараюся і зроблю все можливе».

«У мене нічого не вийде» → «Я можу помилятися, але це нормально».

«Я боюся відповідати» → «Я маю право хвилюватися, але я спробую».

Після цього учні складають власні позитивні висловлювання.

Обговорення:

- Чи можуть позитивні думки допомогти впоратися з хвилюванням?
- Що допомагає вам почуватися впевненіше?

6. Рефлексія «Що допомагає мені бути спокійним?» (5 хвилин)

Мета: усвідомлення власних способів подолання тривожності.

Хід вправи: учні по черзі завершують речення:

«Коли я хвилююся, мені допомагає...»

«Після заняття я зрозумів(ла), що...»

«Я хочу навчитися...»

7. Підбиття підсумків (3 хвилини)

Соціальний педагог узагальнює результати заняття та наголошує на важливості позитивного ставлення до себе.

Орієнтовні слова ведучого: «Хвилювання є природною частиною життя, але дуже важливо вміти керувати своїми емоціями, підтримувати себе та пам'ятати, що кожна людина має право на помилки й розвиток».

МОДУЛЬ 4. СОЦІАЛЬНА АДАПТАЦІЯ ТА ОСОБИСТІСНИЙ РОЗВИТОК

Мета модуля: сприяння успішній соціальній адаптації учнів, розвитку їхньої соціальної активності, відповідальності, навичок співпраці та формуванню позитивних життєвих орієнтирів і особистісного саморозвитку.

Завдання модуля:

- формувати у учнів навички соціальної взаємодії та співпраці;
- сприяти розвитку відповідальності та самостійності;
- розвивати навички роботи в команді та взаємопідтримки;
- формувати позитивну життєву позицію та мотивацію до саморозвитку;
- сприяти усвідомленню власних життєвих цілей і цінностей;
- розвивати навички конструктивної поведінки у соціальному середовищі;
- формувати почуття належності до учнівського колективу;
- підвищувати рівень соціальної активності учнів;
- створювати умови для гармонійного особистісного розвитку та успішної соціальної адаптації.

Заняття 10. «Мої цілі та життєві цінності»

Мета заняття: формування у учнів усвідомленого ставлення до власних життєвих цілей і цінностей, розвиток мотивації до саморозвитку та відповідального ставлення до власного майбутнього.

Структура заняття

1. Організаційний етап (5 хвилин)

Вступне слово соціального педагога

Соціальний педагог вітає учасників та ознайомлює їх із темою заняття.

Орієнтовні слова ведучого: «Кожна людина має свої мрії, цілі та життєві цінності. Вони допомагають нам розвиватися, приймати рішення та рухатися вперед. Сьогодні ми будемо говорити про те, що є важливим для кожного з нас і яких цілей ми прагнемо досягти».

2. Вправа «Що для мене важливо?» (10 хвилин)

Мета: усвідомлення власних життєвих цінностей.

Хід вправи: учням пропонується записати 5–7 найважливіших для них цінностей.

Приклади:

- сім'я;
- дружба;
- здоров'я;
- освіта;

- повага;
- успіх;
- підтримка.

Після виконання вправи учні за бажанням презентують свої відповіді.

Обговорення:

- Чому саме ці цінності є важливими?
- Як життєві цінності впливають на поведінку людини?

3. Мінілекція «Життєві цілі та саморозвиток» (5–7 хвилин)

Мета: ознайомлення учнів із значенням життєвих цілей.

Основні питання:

- що таке життєва мета;
- короткострокові та довгострокові цілі;
- значення мотивації;
- важливість відповідальності та наполегливості.

4. Вправа «Моє майбутнє» (15 хвилин)

Мета: формування позитивного бачення власного майбутнього.

Хід вправи: учням пропонується намалювати або описати:

- якими вони бачать себе через кілька років;
- чого хочуть досягти;
- які якості допоможуть їм реалізувати свої цілі.

Після виконання вправи учні презентують свої роботи.

Обговорення:

- Чи легко було уявити своє майбутнє?
- Що допоможе вам досягти поставлених цілей?
- Чому важливо вірити у власні можливості?

5. Вправа «Крок до мети» (7–10 хвилин)

Мета: розвиток навичок планування.

Хід вправи: учні обирають одну невелику особисту ціль та записують:

- чого вони хочуть досягти;
- які кроки потрібно зробити;
- хто або що може допомогти їм у досягненні мети.

Обговорення:

- Чому важливо ставити перед собою цілі?
- Що допомагає не здаватися на шляху до мети?

6. Рефлексія «Що я зрозумів(ла)?» (5 хвилин)

Мета: усвідомлення власних життєвих орієнтирів.

Хід вправи: учні завершують речення:

- «Для мене важливо...»
- «Я хочу досягти...»
- «Після заняття я зрозумів(ла), що...»

7. Підбиття підсумків (3 хвилини)

Соціальний педагог підсумовує результати заняття та наголошує на важливості саморозвитку.

Орієнтовні слова ведучого: «Кожна людина має свої цілі та мрії. Важливо вірити у власні сили, розвиватися та пам'ятати, що навіть маленькі кроки допомагають досягати великих результатів».

Заняття 11. «Я в колективі»

Мета заняття: розвиток у учнів навичок ефективної взаємодії у колективі, формування почуття відповідальності, взаємоповаги та вміння працювати у команді.

Структура заняття

1. Організаційний етап (5 хвилин)

Вступне слово соціального педагога

Соціальний педагог вітає учасників та ознайомлює їх із темою заняття.

Орієнтовні слова ведучого: «Кожна людина є частиною певного колективу – класу, родини, групи друзів. Важливо вміти співпрацювати з іншими, підтримувати одне одного та поважати думку кожного. Сьогодні ми будемо вчитися працювати разом».

2. Вправа «Ми схожі» (10 хвилин)

Мета: створення позитивної атмосфери та усвідомлення спільних інтересів.

Хід вправи: учні по черзі називають щось, що об'єднує їх з іншими учасниками групи.

Приклади:

«Я люблю слухати музику».

«Мені подобається грати у спорт».

«Я люблю проводити час із друзями».

Учасники, яким це також близько, піднімають руку.

Обговорення:

- Що нового ви дізналися одне про одного?
- Чому важливо знаходити спільне з іншими людьми?

3. Мінілекція «Роль людини у колективі» (5–7 хвилин)

Мета: ознайомлення учнів із принципами ефективної взаємодії у групі.

Основні питання:

- що таке колектив;
- значення співпраці та взаємоповаги;
- відповідальність за спільний результат;
- важливість підтримки та довіри.

4. Вправа «Командне завдання» (15 хвилин)

Мета: розвиток навичок співпраці та командної взаємодії.

Хід вправи: учні об'єднуються у групи та отримують спільне завдання:

- створити символ дружнього класу;
- придумати правила ідеального колективу;

- намалювати «клас майбутнього».

Після завершення роботи групи презентують свої результати.

Обговорення:

- Чи легко було працювати у команді?
- Що допомагало досягати спільного результату?
- Які труднощі виникали під час роботи?

5. Вправа «Підтримка по колу» (7–10 хвилин)

Мета: формування позитивного ставлення до однокласників.

Хід вправи: учні по черзі говорять один одному слова підтримки або побажання.

Приклади:

«Я бажаю тобі впевненості у собі».

«Ти добре працюєш у команді».

«У тебе гарно виходить підтримувати інших».

Обговорення:

- Які емоції виникали під час вправи?
- Чому підтримка важлива у колективі?

6. Рефлексія «Я у колективі» (5 хвилин)

Мета: усвідомлення власної ролі у групі.

Хід вправи: учні завершують речення:

«У колективі я...»

«Я можу допомогти іншим, коли...»

«Для дружнього класу важливо...»

7. Підбиття підсумків (3 хвилини)

Соціальний педагог узагальнює результати заняття та наголошує на значенні взаємоповаги та співпраці.

Орієнтовні слова ведучого: «Дружній колектив створюється тоді, коли люди вміють підтримувати одне одного, поважати думки інших та працювати разом заради спільної мети».

Заняття 12. «Підсумкове заняття»

Мета заняття: узагальнення та закріплення знань, умінь і навичок, сформованих у процесі реалізації програми соціально-педагогічної профілактики дезадаптації учнів, а також оцінка особистісних змін учасників.

Структура заняття

1. Організаційний етап (5 хвилин)

Вступне слово соціального педагога

Соціальний педагог вітає учасників та повідомляє про завершення програми.

Орієнтовні слова ведучого: «Сьогодні наше останнє заняття. Протягом усієї програми ми вчилися краще розуміти себе та інших, спілкуватися,

підтримувати одне одного та долати труднощі. Сьогодні ми пригадаємо найважливіше та підведемо підсумки нашої спільної роботи».

2. Вправа «Що я отримав(ла) від програми?» (10 хвилин)

Мета: усвідомлення особистих досягнень та позитивного досвіду.

Хід вправи: учням пропонується завершити речення:

«Під час занять я навчився(лася)...»

«Для мене було важливим...»

«Тепер я краще вмію...»

Після цього учасники за бажанням діляться своїми відповідями.

Обговорення:

- Що найбільше запам'яталося?
- Які заняття були найкориснішими?
- Чи змінилося ваше ставлення до себе або інших?

3. Вправа «Дерево досягнень» (15 хвилин)

Мета: закріплення позитивних змін та розвиток самооцінки.

Хід вправи: на ватмані зображується дерево. Учні роздаються стікери у формі листочків, на яких вони записують свої досягнення або позитивні зміни після участі у програмі.

Приклади:

«Я став(ла) впевненішим(ою)».

«Я навчився(лася) краще спілкуватися».

«Мені стало легше працювати у команді».

Після цього учні прикріплюють листочки до дерева.

Обговорення:

- Які зміни ви помітили у собі?
- Що допомогло вам досягти цих результатів?

4. Вправа «Теплі слова» (10 хвилин)

Мета: створення позитивної емоційної атмосфери та підтримки.

Хід вправи: учні по черзі говорять один одному слова подяки, підтримки або побажання.

Приклади:

«Дякую тобі за підтримку».

«Мені було приємно працювати разом».

«Бажаю тобі впевненості та успіхів».

Обговорення:

- Які емоції виникали під час вправи?
- Чому важливо підтримувати інших людей?

5. Рефлексія «Мій настрій сьогодні» (5 хвилин)

Мета: усвідомлення емоційного стану після завершення програми.

Хід вправи: учні коротко описують свій настрій одним словом або малюнком-смайликом.

6. Підбиття підсумків (5 хвилин)

Соціальний педагог підсумовує результати роботи групи та дякує учасникам за активність.

Орієнтовні слова ведучого: «Кожен із вас зробив важливий крок до кращого розуміння себе та інших. Нехай навички, які ви отримали під час занять, допомагають вам у спілкуванні, навчанні та повсякденному житті».

Бердянський державний педагогічний університет
(повне найменування закладу вищої освіти)
Факультет дошкільної, спеціальної та соціальної освіти
Кафедра соціальної роботи та інклюзивної освіти
Освітній ступінь бакалавр
Галузь знань 23 Соціальна робота
(шифр і назва)
Спеціальність 231 Соціальна робота
(шифр і назва)
Освітньо-професійна програма: «Соціальна робота та соціальна педагогіка»

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри

 Катерина ПЕТРОВСЬКА
«16» вересня 2025 року

ЗАВДАННЯ НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ ЗДОБУВАЧА ВИЩОЇ ОСВІТИ

Альони ВАЛЯВСЬКОЇ

(прізвище, ім'я, по-батькові)

1. **Тема** кваліфікаційної роботи «Методи та форми соціально-педагогічної профілактики дезадаптації учнів»

Керівник роботи ас. Наталія БОРИСЕНКО

(прізвище, ім'я, по-батькові, науковий ступінь, вчене звання)

затверджені наказом закладу вищої освіти від «18» грудня 2025 року № 752с

2. Строк подання здобувачем роботи «22» квітня 2026 року

3. Вихідні дані до роботи:

Об'єкт дослідження: процес соціально-педагогічної профілактики дезадаптації учнів у закладі загальної середньої освіти.

Предмет дослідження: методи та форми соціально-педагогічної профілактики дезадаптації учнів.

Мета дослідження: теоретично обґрунтувати ефективні методи і форми та розробити програму соціально-педагогічної профілактики дезадаптації учнів.

Завдання дослідження:

1. Проаналізувати сутність, ознаки та види соціальної дезадаптації учнів у науковій літературі.

2. Визначити причини та фактори виникнення дезадаптації в учнівському середовищі.

3. Охарактеризувати зміст, методи та форми соціально-педагогічної профілактики дезадаптації учнів.

4. Провести діагностику рівня дезадаптації учнів, розробити програму профілактики.

Залежно від специфіки поставлених завдань нами було використано комплекс **методів:** *теоретичні* (аналіз, синтез, порівняння, узагальнення наукових джерел); *емпіричні* (, анкетування з метою визначення рівня дезадаптації учнів); *методи обробки результатів* (кількісний та якісний аналіз отриманих даних, їх інтерпретація та узагальнення).

ВСТУП

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ПРОБЛЕМИ ДЕЗАДАПТАЦІЇ УЧНІВ У СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНІЙ НАУЦІ

1.1. Поняття соціальної дезадаптації учнів: сутність, ознаки та види

1.2. Причини та прояви виникнення дезадаптації в учнівському середовищі

1.3. Соціально-педагогічна профілактика дезадаптації: зміст та особливості

Висновки до першого розділу

РОЗДІЛ 2. ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРОФІЛАКТИКИ ДЕЗАДАПТАЦІЇ УЧНІВ

2.1 Діагностика рівня дезадаптації учнів

2.2 Розробка програми соціально-педагогічної профілактики дезадаптації учнів

Висновки до другого розділу

ВИСНОВКИ

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

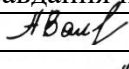
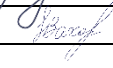
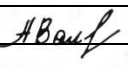
ДЕКЛАРАЦІЯ ВИКОРИСТАННЯ ГШІ

ДОДАТКИ

4. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень)

5 рисунків, 1 таблиця

5. Консультанти розділів проекту (роботи)

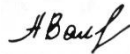
Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
I	Наталія БОРИСЕНКО, ас.		
II	Наталія ЗАХАРОВА, к. п. н., доц.		

6. Дата видачі завдання «16» вересня 2025 року

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1.	Опрацювання наукової літератури з досліджуваної теми	жовтень 2026 р.	виконано
2.	Коригування наукового апарату (об'єкт, предмет, мета, завдання, методи дослідження), уточнення плану роботи	листопад 2024 р.	виконано
3.	Робота над першим розділом кваліфікаційної роботи	листопад-січень 2026 р.	виконано
4.	Проведення констатувального експерименту (діагностика рівня дезадаптації учнів)	лютий 2026 р.	виконано
5.	На основі аналізу наукової літератури та результатів констатувального експерименту розробка програми соціально-педагогічної профілактики дезадаптації учнів	березень 2026 р.	виконано
6.	Редагування тексту кваліфікаційної роботи	квітень 2026 р.	виконано
7.	Доопрацювання та оформлення кваліфікаційної роботи		виконано

Здобувач вищої освіти

(підпис)

Альона ВАЛЯВСЬКА

(прізвище та ініціали)

Керівник роботи

(підпис)

Наталія БОРИСЕНКО

(прізвище та ініціали)

Бердянський державний педагогічний університет
(повне найменування закладу вищої освіти)

**ПОДАННЯ
ГОЛОВІ ЕКЗАМЕНАЦІЙНОЇ КОМІСІЇ
ЩОДО ЗАХИСТУ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ**

Направляється здобувачка Альона ВАЛЯВСЬКА до захисту кваліфікаційної роботи
(прізвище та ініціали)

за галуззю знань 23 Соціальна робота

спеціальністю 231 Соціальна робота

(шифр і назва спеціальності)

освітньо-професійною програмою: «Соціальна робота та соціальна педагогіка»

на тему: «Методи та форми соціально-педагогічної профілактики дезадаптації учнів»

(назва теми)

Кваліфікаційна робота і рецензія додаються.

Декан факультету

(підпис)

Євгенія ЛИНДІНА

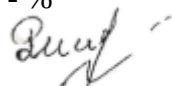
(прізвище та ініціали)

Довідка про успішність

Альона ВАЛЯВСЬКА за період навчання на факультеті дошкільної, спеціальної та соціальної освіти з 2022 року по 2026 рік повністю виконала навчальний план за спеціальністю з таким розподілом оцінок за шкалою ЄКТС:

A 13,2 %, B 39,7 %, C 43,3 %, D 3,8 %, E - %

Секретар факультету

(підпис)

Дар'я РЕЗНІЧЕНКО

(прізвище та ініціали)

Висновок керівника кваліфікаційної роботи

Здобувачка вищої освіти Альона ВАЛЯВСЬКА виконала кваліфікаційну роботу на достатньому науковому рівні. Дослідниця діагностувала рівень дезадаптації учнів та розробила програму соціально-педагогічної профілактики дезадаптації учнів. Здобувачка продемонструвала вміння самостійно здійснювати наукове дослідження, робити відповідні висновки.

Робота відповідає вимогам щодо досліджень даного рівня та може бути рекомендована до захисту.

Робота перевірена на плагіат (довідка надається).

Керівник роботи

(підпис)

Наталія БОРИСЕНКО

(прізвище та ініціали)

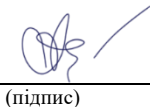
«22» квітня 2026 року

Висновок кафедри про кваліфікаційну роботу

Кваліфікаційна робота розглянута. Здобувачка вищої освіти Альона ВАЛЯВСЬКА допускається до захисту даної роботи в екзаменаційній комісії.

Робота перевірена на плагіат.

Завідувачка кафедри

(підпис)

Катерина ПЕТРОВСЬКА

(прізвище та ініціали)

«22» квітня 2026 року

РІШЕННЯ ЕКСПЕРТНОЇ КОМІСІЇ
факультету дошкільної, спеціальної та соціальної освіти
кафедри соціальної роботи та інклюзивної освіти

Підтверджуємо ознайомлення з результатом звіту подібності щодо роботи, згенерованого системою виявлення текстових збігів:

Вид академічного тексту:	бакалаврська робота
Назва:	Методи та форми соціально-педагогічної профілактики
Автор:	дезадаптації учнів
Спеціальність:	231 Соціальна робота
Науковий керівник:	ас. Наталія БОРИСЕНКО

Текст вважається оригінальним та не потребує додаткових дій щодо запобігання неправомірним запозиченням.

22.04.2026 р.

Голова експертної комісії:

к. пед. наук,
доцент

Катерина ПЕТРОВСЬКА

Члени експертної комісії:

к. пед. наук,
доцент

Наталя ЗАХАРОВА

к. пед. наук,
доцент

Анастасія ТУРГЕНОВА

РЕЦЕНЗІЯ
на кваліфікаційну роботу
здобувачки першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
спеціальності 231 Соціальна робота
освітньо-професійної програми «Соціальна робота та соціальна педагогіка»
Альона ВАЛЯВСЬКА
«Методи та форми соціально-педагогічної профілактики дезадаптації
учнів»

Кваліфікаційна робота присвячена дослідженню проблеми соціально-педагогічної профілактики дезадаптації учнів – однієї з найбільш актуальних проблем сучасної педагогічної та соціально-педагогічної науки. Актуальність теми зумовлена зростанням кількості учнів, які мають труднощі у процесі соціальної адаптації, переживають емоційне напруження, проблеми у спілкуванні, зниження навчальної мотивації та труднощі взаємодії у шкільному середовищі. Сучасні соціальні виклики, нестабільність суспільних умов, інформаційне перевантаження та зміни в освітньому середовищі посилюють ризики виникнення дезадаптаційних проявів у дітей та підлітків, що зумовлює необхідність організації ефективної профілактичної роботи. Робота вирізняється актуальністю, практичною спрямованістю та комплексним підходом до вивчення проблеми.

Авторка продемонструвала достатній рівень теоретичної підготовки, уміння аналізувати наукові джерела та систематизувати теоретичний матеріал. У першому розділі ґрунтовно розкрито сутність понять «адаптація», «соціальна адаптація» та «соціальна дезадаптація», охарактеризовано ознаки, види та особливості прояву дезадаптації у учнівському середовищі. Значну увагу приділено аналізу причин та факторів виникнення дезадаптації, зокрема психологічних, соціально-психологічних, сімейних, організаційно-педагогічних та соціокультурних чинників. Позитивною рисою роботи є логічність викладу матеріалу та використання сучасних наукових підходів до дослідження проблеми.

На особливу увагу заслуговує висвітлення змісту, методів і форм соціально-педагогічної профілактики дезадаптації учнів. Авторка змістовно охарактеризувала основні напрями профілактичної роботи, принципи її організації та сучасні методи соціально-педагогічного впливу. У роботі обґрунтовано необхідність комплексного підходу до профілактики дезадаптації, який передбачає взаємодію соціального педагога, педагогічного колективу, психологічної служби та сім'ї.

Позитивної оцінки заслуговує практична частина дослідження. Авторкою проведено діагностику рівня дезадаптації учнів за допомогою анкетування та аналізу основних сфер адаптації до шкільного середовища. Результати дослідження логічно проаналізовані та інтерпретовані, що дозволило визначити особливості емоційного стану учнів, рівень навчальної мотивації та характер міжособистісних взаємин у колективі.

Найбільш вагомим практичним результатом роботи є розробка програми соціально-педагогічної профілактики дезадаптації учнів. Програма має комплексний характер та включає систему тренінгових занять, спрямованих на розвиток позитивної самооцінки, комунікативних навичок, емоційної стійкості, конструктивної взаємодії та соціальної активності учнів. Важливим є також практичне спрямування програми та можливість її використання у діяльності соціального педагога закладу освіти.

Структура роботи є логічною та послідовною, матеріал викладено у науковому стилі, простежується взаємозв'язок між метою, завданнями, змістом дослідження та висновками. Робота відповідає вимогам, що висуваються до кваліфікаційних робіт бакалаврського рівня, має теоретичне та практичне значення.

Загалом кваліфікаційна робота є самостійним, завершеним і змістовним дослідженням, яке заслуговує позитивної оцінки та може бути рекомендоване до захисту.

Рецензент:

доц. кафедри соціальної роботи
та інклюзивної освіти
канд. пед. наук, доц.

Наталія ЗАХАРОВА